

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Факультет обліку і аудиту
Кафедра економічної експертизи та аудиту бізнесу**

БОРОДИЦЬ НАЗАРІЙ ОЛЕГОВИЧ

**ВНУТРІШНІЙ АУДИТ В КОРПОРАТИВНОМУ УПРАВЛІННІ
ПІДПРИЄМСТВА**

(на матеріалах ДП «Бучацьке лісове господарство»)

спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

випускна кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «бакалавр»

Виконав студент
групи ОАБ - 41
Бородиць Назарій Олегович

підпис

Науковий керівник:
д.е.н., доцент
Семанюк В.З.

підпис

Тернопіль – 2019

ЗМІСТ

Вступ.....	3
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ	
1.1. Зміст внутрішнього аудиту та його роль у корпоративному управлінні підприємства.....	5
1.2. Перспективи розвитку внутрішнього аудиту.....	14
Висновки до розділу 1.....	20
РОЗДІЛ 2	
ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ	
2.1. Організація внутрішнього аудиту на підприємстві.....	22
2.2. Методика проведення внутрішнього аудиту.....	29
2.3. Аналіз фінансового стану ДП «Бучацьке лісове господарство».....	40
Висновки до розділу 2.....	56
Висновки.....	58
Список використаних джерел.....	62
Додатки	

ВСТУП

Багато вітчизняних компаній досягли тієї стадії розвитку, на якій недостатня увага до питань корпоративного управління може обернутися ослабленням їх конкурентних позицій. Практика показує, що наявність в компанії ефективної системи корпоративного управління в більшості випадків є основою для поліпшення фінансових показників, підвищення якості управлінських рішень, отримання цілого ряду інших переваг.

Посилення інтересу системи корпоративного управління до питань внутрішнього аудиту зумовлене економічною ситуацією в країні, необхідністю створення ефективного механізму управління власністю, забезпечення інвестиційної привабливості вітчизняних компаній для західних інвесторів і підвищення конкурентоспроможності українських підприємств на світовому ринку. Специфічні особливості розвитку української економіки сприяють переосмисленню світового і вітчизняного досвіду внутрішнього аудиту та його практичного впровадження в систему корпоративного управління.

Внутрішній аудит є недооціненим інструментом у системі корпоративного управління. Формування структур внутрішнього аудиту в компаніях сприяє захисту інтересів і безпеки власників та менеджменту, забезпечує захист від помилок і зловживань, визначає зони найбільшого ризику і можливості усунення майбутніх недоліків, допомагає ідентифікувати слабкі місця і знайти ті принципи управління, які були порушені. Таким чином, органи управління користуються послугами внутрішніх аудиторів як додатковим ресурсом, що допомагає їм здійснювати функції з управління підприємством. Вищесказане підтверджує актуальність теми бакалаврської роботи.

Вагомий внесок у розвиток теорії і практики внутрішнього аудиту зробили Міжнародний інститут внутрішніх аудиторів, зарубіжні фахівці: Р. Адамс, А. Аренс, В. Брінк, Р. Додж, Р. Монтомері, вітчизняні вчені-

економісти: Дорош Н. І., Петрик О. А., Пушкар М.С., Редько К. О., Рудницький В.С. Семанюк В.З. та ін.

Метою бакалаврської роботи є дослідження теоретичних, організаційних і методичних аспектів внутрішнього аудиту, виходячи із сучасних вимог і міжнародного досвіду.

Для досягнення поставленої мети будуть вирішені такі завдання:

- розкрити зміст внутрішнього аудиту;
- дослідити і обґрунтувати роль внутрішнього аудиту в корпоративному управлінні;
- розглянути перспективи розвитку внутрішнього аудиту;
- розглянути порядок організації внутрішнього аудиту на підприємстві;
- дослідити діючу методику проведення внутрішнього аудиту;
- провести аналіз фінансового стану ДП «Буцацьке лісове господарство».

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, організаційних і методичних положень, що формують систему внутрішнього аудиту.

Об'єктом дослідження є фінансово-господарська діяльність ДП «Буцацьке лісове господарство».

В процесі дослідження використовувались такі загальнонаукові методи як аналіз і синтез, порівняння, узагальнення, класифікація, групування, системний підхід та інші.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що окремі пропозиції щодо запровадження внутрішнього аудиту, його організації і методики можуть бути використані на підприємстві з урахуванням сучасних вимог.

За результатами дослідження опубліковано статтю на тему «Організація внутрішнього аудиту на підприємстві».

Бакалаврська робота обсягом 72 сторінки складається із вступу, 2 розділів, висновків, списку літератури, що включає 85 найменувань, 2 додатків, містить 9 таблиць і 4 рисунки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ

1.1. Зміст внутрішнього аудиту та його роль у корпоративному управлінні підприємства

За визначенням міжнародного Інституту внутрішніх аудиторів (The Institute of Internal Auditors), внутрішній аудит - це діяльність з надання незалежних та об'єктивних гарантій і консультацій, спрямованих на вдосконалення діяльності компанії. Внутрішній аудит допомагає компанії досягти поставлених цілей, використовуючи систематизований і послідовний підхід до оцінки і підвищення ефективності процесів управління ризиками, контролю та корпоративного управління.

Дане визначення охоплює основні характеристики внутрішнього аудиту.

Незалежність і об'єктивність. На цих двох фундаментальних якостях ґрунтується професія внутрішнього аудитора. Під незалежністю розуміють організаційну незалежність, яка в значній мірі визначається рівнем підпорядкованості служби внутрішнього аудиту в компанії. Під об'єктивністю розуміють неупередженість внутрішнього аудитора в його оцінках і висновках.

Удосконалення діяльності підприємства - це мета внутрішнього аудиту. Головне в діяльності внутрішнього аудитора не виявити порушення і помилки для наступних оргвисновків і покарання винних, а оцінка ризиків, слабких сторін в роботі підприємства, надання рекомендацій, спрямованих на зниження рівня ризику і підвищення ефективності систем і процесів.

Надання гарантій (англ. Assurance) і консультацій (англ. Consulting) замовникам (клієнтам) внутрішнього аудиту. Надання гарантій, в даному випадку, - це об'єктивний аналіз аудиторських доказів з метою здійснення

незалежної оцінки та висловлення думки про достовірність інформації та ефективності систем і процесів. Основна відмінність консультування від надання гарантій полягає в тому, що в першому випадку характер, обсяг роботи і форму звітності визначає клієнт, а в другому - сам аудитор за погодженням із замовником. При цьому сфера надання гарантій і консультацій за останні роки істотно розширилася і включає:

- управління ризиками;
- внутрішній контроль;
- корпоративне управління [76].

Однією з ланок системи корпоративного управління компанії є внутрішній аудит. Корпоративне управління - це набір механізмів, які використовуються для підтримки адекватного балансу між правами акціонерів і потребами ради директорів і менеджменту в процесі управління компанією. Як правило, корпоративне управління передбачає взаємодію трьох основних груп інтересів - акціонерів, ради директорів і топ-менеджерів (рис. 1.1).

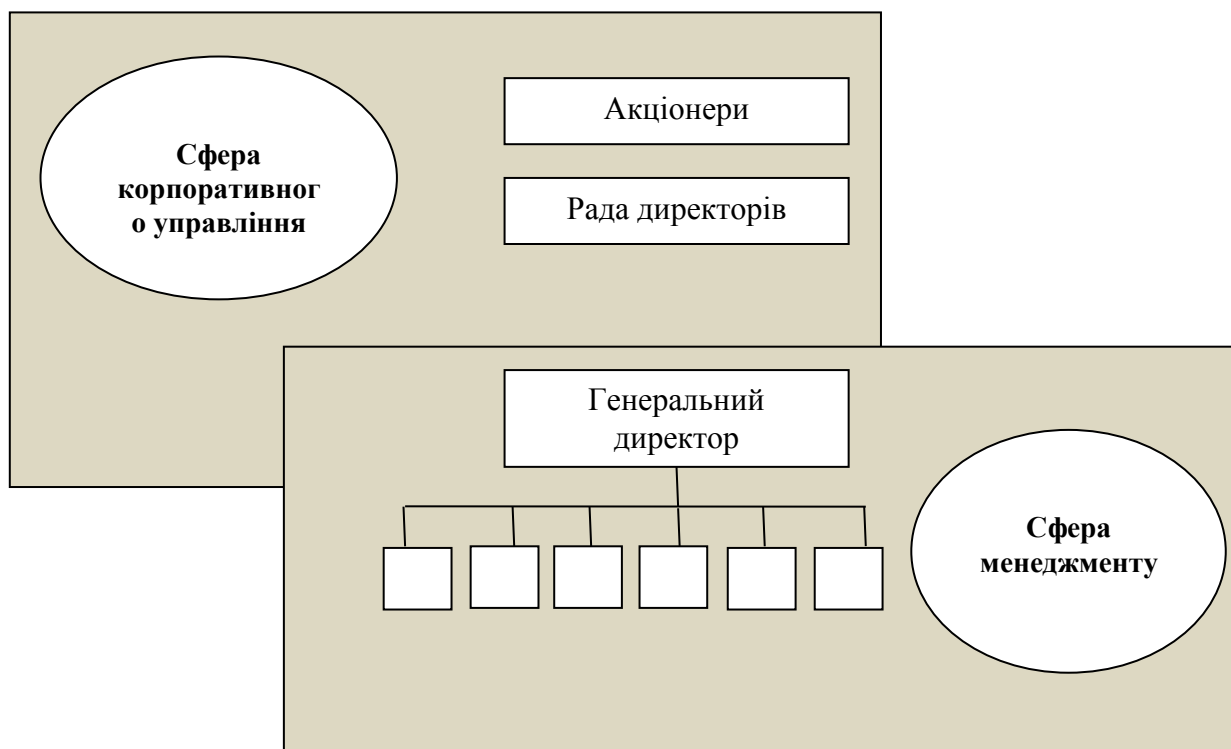


Рис. 1.1. Межі корпоративного управління

Основне завдання корпоративного управління - підтримувати баланс відповідальності між цими групами інтересів: ради директорів перед акціонерами, менеджменту перед радою директорів, власників великих пакетів акцій перед міноритаріями (акціонерами компанії з незначною кількістю акцій), нарешті, корпорації перед суспільством.

Саме питання відповідальності «агентів» - ради директорів і менеджерів, яким акціонери делегують повноваження з управління своєю власністю, - є ключовим для корпоративного управління і отримало назву «агентської проблеми». Її основне джерело - поділ управління та власності. Коли акціонерна власність розпорошена, пряме управління корпорацією акціонером стає економічно недоцільним. В результаті ослаблення контролю менеджери можуть переслідувати власні цілі, які не обов'язково будуть відповідати інтересам акціонерів. Тому в якості свого агента акціонери вибирають раду директорів і наділяють її значними правами і повноваженнями у прийнятті рішень від свого імені. Ефективна система корпоративного управління повинна забезпечувати виконання радою директорів і менеджментом свого основного обов'язку - стежити за дотриманням інтересів акціонерів при прийнятті найважливіших корпоративних рішень [19].

Наявність внутрішнього аудиту є позитивним сигналом для потенційних інвесторів і кредиторів та підвищує інвестиційну привабливість компанії.

Внутрішній аудит - це сервісна функція, замовниками (клієнтами) якої виступають:

- члени ради директорів (комітету з аудиту) або аналогічного органу;
- вище виконавче керівництво компанії;
- лінійне (операційне) керівництво компанії.

У замовників кожної з перерахованих вище категорій існує власне розуміння того, чим повинен займатися внутрішній аудит в компанії, і свої пріоритети щодо напрямків діяльності внутрішнього аудиту. Для членів ради директорів більш важлива діяльність внутрішнього аудиту з надання гарантій,

тобто незалежні перевірки надійності і ефективності систем і процесів в компанії. З точки зору лінійного керівництва, найбільша цінність внутрішнього аудиту полягає в можливості отримати консультації з питань підвищення ефективності бізнес-процесів, за які лінійне керівництво несе відповідальність. Вище виконавче керівництво зацікавлене як у тому, щоб внутрішній аудит сприяв лінійному керівництву у виконанні його функцій, так і в тому, щоб він допомагав контролювати діяльність лінійного керівництва (рис. 1.2).

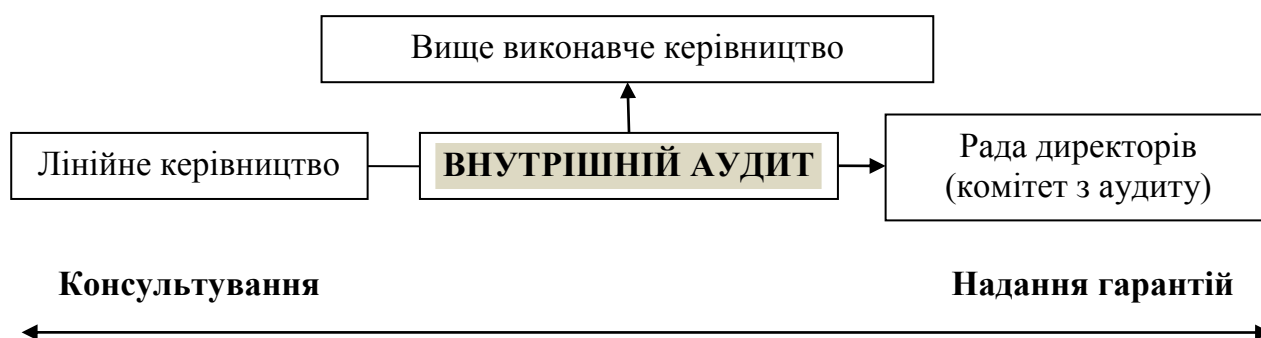


Рис. 1.2. Інтереси замовників різних категорій

Якщо внутрішній аудит зосередиться виключно на надання гарантій раді директорів, то велика ймовірність, що він буде сприйматися в компанії як «сторожовий пес», що стежить за тим, щоб менеджмент належним чином виконував свої обов'язки. Якщо ж внутрішній аудит істотну частину часу приділятиме консультуванню менеджменту, то це може привести до втрати об'єктивності аудиту. Тому керівництво компанії має вирішити, яке співвідношення між наданням гарантій і консультуванням з боку внутрішнього аудиту є оптимальним для компанії, враховуючи цілі ради директорів і завдання менеджменту.

Якщо говорити про значущість для різних груп замовників ролі внутрішнього аудиту в різних областях, то для ради директорів найбільш важливі внутрішній контроль і збереження активів, для вищого менеджменту - сфера управління ризиками, для лінійного менеджменту - підвищення ефективності конкретних бізнес-процесів.

Різною є й важливість окремих видів внутрішнього аудиту для різних категорій замовників. Так, фінансовий аудит значно більшою мірою цікавить вище виконавче керівництво, в той час як для ради директорів значущість фінансового аудиту «середня» у порівнянні з «високою» значущістю аудиту на відповідність. Або, в той час як лінійне керівництво вважає, що значущість операційного аудиту «висока», рада директорів визначає важливість такого аудиту як «низьку», а вищий менеджмент - як «середню».

Саме тому важливо, щоб різні категорії замовників з самого початку узгодили між собою і з керівником служби внутрішнього аудиту функції, які буде виконувати внутрішній аудит, і визначили, як будуть розставлені пріоритети у його діяльності [76].

Для будь-якої компанії внутрішній аудит є підтримуючою функцією, тобто дозволяє компанії успішно здійснювати її основну діяльність і ефективно досягати поставлених цілей. Оскільки на сьогоднішній день питання наявності в компаніях внутрішнього аудиту не регулюються на законодавчому рівні, ступінь затребуваності внутрішнього аудиту визначатиметься, перш за все, наявністю попиту на його послуги зі сторони основних замовників, до яких відносяться рада директорів і вище виконавче керівництво компанії.

Пояснити затребуваність внутрішнього аудиту можна за допомогою популярної в даний час концепції «трьох ліній оборони» (рис. 1.3).

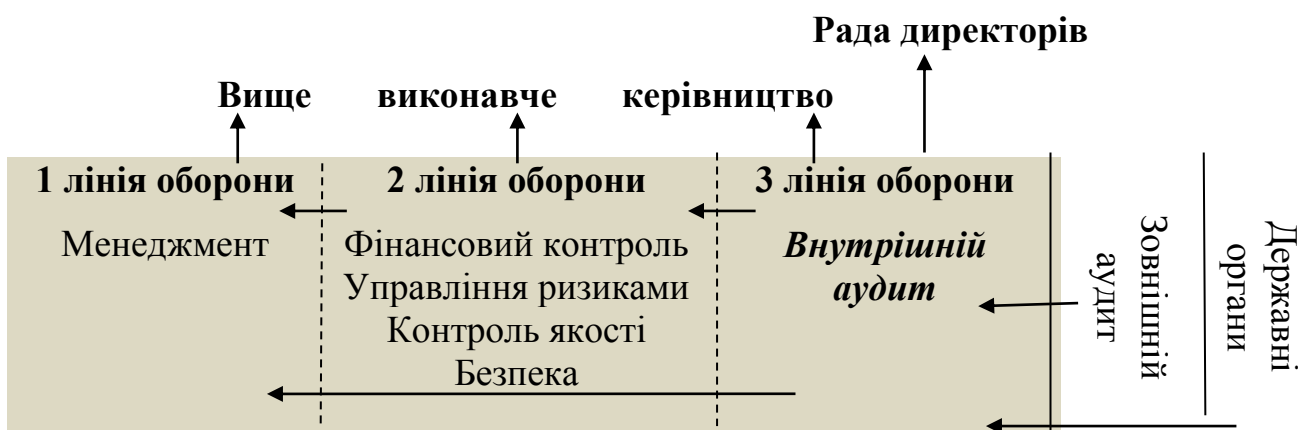


Рис. 1.3. «Три лінії оборони» компанії [76]

Менеджмент компанії (1-я лінія оборони) несе відповідальність перед радою директорів за вибудовування систем і процесів в компанії, в тому числі системи управління ризиками та системи внутрішнього контролю, і забезпечення їх ефективного функціонування. У цих питаннях менеджмент опирається на спеціально створені контролюючі підрозділи, основною функцією яких є здійснення відповідних контрольних дій в тих чи інших сферах (2-я лінія оборони). 3-я лінія оборони - внутрішній аудит, проводить незалежні перевірки, дозволяє як менеджменту, так і раді директорів бути впевненими в тому, що системи управління ризиками та внутрішнього контролю є надійними та ефективними. На практиці досить часто межі між другою і третьою лініями оборони бувають не такими чіткими і внутрішній аудит діє як складова другої лінії оборони.

Як би не називалися лінії оборони, для вищого керівництва важливо, щоб в компанії була вибудована ефективна система управління і контролю, щоб компанія досягала поставлених цілей найбільш ефективними способами, своєчасно виявляла ризики і вживала відповідні заходи. Саме таку впевненість може дати вищому керівництву внутрішній аудит.

Внутрішній аудит, проводячи незалежну оцінку систем і процесів в компанії, є інструментом «зворотного зв'язку», який дозволяє як менеджменту, так і раді директорів бути впевненими в тому, що проблемні питання своєчасно виявляються та ефективно вирішуються. При цьому внутрішній аудит не тільки виявляє факти, наприклад, збитковість і величину втрат компанії від конкретного інвестиційного проекту після його реалізації, а показує системні проблеми, наприклад, на стадії проведення інвестиційного аналізу і прийняття інвестиційного рішення або ж системні недоліки в управлінні проектом на стадії його реалізації. Це дозволяє компанії уникнути неефективності і можливих втрат в майбутніх інвестиційних проектах. Звичайно, при цьому внутрішні аудитори повинні фокусуватися на найбільш значущих з точки зору ризиків питаннях діяльності компанії.

Але внутрішній аудит не обмежується аналізом поточного стану справ і виявленням слабких місць і недоліків. Внутрішній аудит також пропонує рішення, направлені на поліпшення систем і процесів. Більше того, завдання внутрішнього аудиту - упевнитися в тому, що компанія вживає необхідні заходи із внесення відповідних змін до систем і процесів.

Затребуваність внутрішнього аудиту, таким чином, визначається тим, що внутрішній аудит може дати впевненість замовникам (вищому керівництву компанії), що система управління і система контролю в компанії побудовані належним чином і забезпечують досягнення поставлених власниками (акціонерами) цілей, що замовники отримують своєчасну та об'єктивну інформацію про стан справ в компанії і що, якщо в компанії щось піде не так, внутрішній аудит підніме питання і допоможе його вирішити.

Рада директорів і вище виконавче керівництво очікують від внутрішніх аудиторів не тільки професійних навичок і знань, але й розуміння специфічних особливостей сфери діяльності і бізнесу компанії. Внутрішні аудитори - спеціалісти в питаннях виявлення ризиків і відповідних механізмів контролю. Але ці знання і навички повинні застосовуватися в контексті повсякденної роботи компанії.

При визначенні ролі внутрішнього аудиту в системі корпоративного управління, як правило, враховуються такі чинники:

- стиль управління (до чого в більшій мірі схильна компанія – до централізації чи децентралізації?);
- наявність затверджених стратегічних планів;
- рівень зрілості і формалізація процесів управління ризиками і внутрішнього контролю;
- розмір і ступінь диверсифікації компанії;
- схильність до ризиків зовнішнього середовища;
- схильність до ризиків, пов'язаних із використанням інформаційних технологій;

- можливість для внутрішнього аудиту виконувати завдання, пов'язані з консультуванням;
- чітке розмежування завдань внутрішніх аудиторів, ради директорів і менеджменту різного рівня;
- чітке розмежування повноважень внутрішнього аудиту та інших департаментів – управління ризиками, контролю якості, оптимізації бізнес-процесів, служби безпеки, ревізійного управління;
- місцеві умови та національні традиції.

Роль внутрішнього аудиту особливо важлива для холдингових компаній і визначається необхідністю материнської компанії отримувати своєчасну і об'єктивну інформацію про діяльність дочірніх компаній. А вони, в свою чергу, також отримують користь від внутрішнього аудиту. По-перше, відбувається ознайомлення в рамках всієї компанії з кращими практиками в роботі окремих підрозділів, носієм яких, в силу специфіки своєї діяльності, є внутрішній аудит. По-друге, внутрішній аудит сприяє більш глибокому розумінню дочірніми компаніями політик і процедур материнської компанії.

Внутрішній аудит є складовою системи внутрішнього контролю компанії. Будучи частиною цілого, внутрішній аудит оцінює ефективність системи в цілому.

Внутрішній аудит орієнтований на перспективу, тобто на аналіз майбутніх подій, які можуть несприятливо позначитися на діяльності окремих підрозділів і / або компанії в цілому.

Сучасний внутрішній аудит виконує різноманітні і масштабні завдання, зокрема:

- оцінює систему внутрішнього контролю в частині достовірності інформації, дотримання законодавства, збереження активів, ефективності та результативності діяльності окремих структурних підрозділів і компанії в цілому;

- оцінює ефективність системи управління ризиками та пропонує методи контролю ризиків;

- оцінює відповідність системи корпоративного управління компанії принципам корпоративного управління.

Сьогодні відбувається трансформація внутрішнього аудиту в інструмент оцінки ризиків, спостерігається зміщення акцентів від оцінки окремих операцій до оцінки ризиків у діяльності компанії в цілому.

Форми і способи участі в процесі управління ризиками можуть бути найрізноманітніші, наприклад:

- участь в обговоренні відповідних питань на засіданнях різних комісій і комітетів;

- проведення робочих зустрічей з керівниками різного рівня;

- сприяння менеджменту в перебудові системи внутрішнього контролю.

Безумовно, внутрішній аудит не повинен підміняти менеджмент компанії, і це слід чітко оговорити з замовниками. Крім того рішення про необхідність внутрішнього аудиту не повинно визначатися наявністю у компанії зовнішнього аудитора [73].

В Україні система внутрішнього аудиту будується на основі Міжнародних професійних стандартів внутрішнього аудиту (International Standards for the Professional Practice of Internalauditing), які розробляються міжнародною професійною організацією Інститут внутрішніх аудиторів. Дані стандарти об'єднують найбільш ефективні міжнародні практики, будучи, свого роду, керівництвом, як для державних, так і для комерційних структур зі створення і управління системами внутрішнього аудиту. Сьогодні існує український переклад практичних рекомендацій для внутрішніх аудиторів щодо застосування основних положень міжнародної професійної практики внутрішнього аудиту.

Через відсутність державної підтримки говорити про єдиний рівень розвитку даної сфери в масштабах країни не доводиться. Сьогодні ефективність

внутрішнього аудиту перш за все залежить від ініціатив і практик, які склалися в самих компаніях, особливо якщо мова йде про міжнародні корпорації [16].

1.2. Перспективи розвитку внутрішнього аудиту

Сьогодні ризики змінюються з калейдоскопічною швидкістю. Регулювання, геополітичні зміни, торгові війни, кіберзагрози, нові технології. Але, разом з тим, часто ризики пов'язані із сприятливими можливостями. І тут вже виникає ризик не скористатися цими можливостями. Протекціоністські бар'єри - нові продукти, нові ринки, нові партнери. Нові технології - безпілотні автомобілі, але в той же час можливість людських жертв і втрата репутації як наслідок, доставка товарів дронами - величезний потенціал, але й великі ризики. У будь-якому випадку, бізнесу необхідно реагувати, необхідно бути гнучким, діяти швидко і ставати інноваційним.

Питання правильного балансу між «обсягом контролю» і необхідністю впроваджувати швидкі й іноді різкі зміни в бізнесі, залишається відкритим. Іноді вимоги в питаннях внутрішнього контролю входять у протиріччя з вимогами життя (швидкого розвитку). Внутрішній аудит є невід'ємним компонентом системи внутрішнього контролю [75].

Функції внутрішнього аудиту характеризуються різним рівнем зрілості. Розвиток функцій відбувається відповідно до повноважень, якими їх наділили зацікавлені сторони, і набір цих повноважень може значно відрізнятись в різних компаніях. Під впливом безперервних глобальних змін очікування зацікавлених сторін будуть як і раніше зростати, а служби внутрішнього аудиту вже сьогодні відстають. Поступові зміни, які вносяться в свою роботу служб внутрішнього аудиту, відбуваються недостатньо швидко і не встигають за бізнес-змінами.

Серйозна трансформація можлива тільки в тому випадку, коли і керівники служб внутрішнього аудиту, і зацікавлені сторони почнуть мислити по-новому.

Для того, щоб в нинішню епоху швидких змін внутрішній аудит не сприймався як перешкода на шляху прогресу, він зобов'язаний трансформуватися. Постає питання: чи готовий внутрішній аудит до трансформації, чи готовий налаштовуватися на мінливу дійсність?

Внутрішній аудит, щоб залишатися затребуваним, повинен допомагати компанії змінюватися - стати ініціатором, генератором і драйвером змін. Щоб здійснити перехід від оберегу бізнесу до драйвера, внутрішньому аудиту потрібно від констатації фактів, сфокусованості на питаннях забезпечення відповідності регламентам і процедурам, погляду в минуле і роздумів про сьогодення переходити до нестандартного мислення, думати про майбутнє і фокусуватися на питаннях зміни традиційних технологій, методів і підходів в бізнесі. Тобто говорити не тільки про те, як компанія справляється з ризиками, а й про можливості зростання і розвитку, які компанія могла б використовувати.

Відповідно до опитування, проведеного Institute of Internal Auditors серед керівників служб внутрішнього аудиту, співвідношення часу, що приділяється внутрішнім аудитом різним категоріям ризиків таке: операційні ризики - 30%, комплаєнс - 30%, фінансові - 20%, ІС / ІТ - 20% . Але, на думку респондентів, в найближчому майбутньому картина зміниться, і розподіл буде таким: операційні ризики - 25%, комплаєнс - 30%, ІС / ІТ - 30%, стратегічні - 15%. На лідируючі позиції вийдуть ризики, пов'язані з ІС / ІТ, що пояснюється появою значного класу «цифрових» товарів і послуг і все більш широким використанням цифрових методів просування товарів і послуг (діджитал маркетинг), а також зростаючими можливостями штучного інтелекту і поширенням кіберзагроз. Приклади: доставка за допомогою дронів, дистанційне управління активами за допомогою гаджетів з біометричною ідентифікацією користувача, аналіз переваг споживачів (з подальшою

розсилкою інформації). Широка автоматизація призводить до вразливості систем, які можуть бути використані на шкоду. В останні роки найбільше зростає інтерес внутрішнього аудиту до оцінки якості управління стратегічними ризиками.

Таким чином, внутрішнім аудиторам необхідно переглянути свої пріоритети щодо різних категорій ризиків, виділяючи більше часу і ресурсів областям ІС / ІТ, кібербезпеці, а також проводити аудит управління стратегічними ризиками. При цьому діяти потрібно сфокусовано і не розпорошувати ресурси.

В епоху швидких і різких змін ризик-орієнтоване планування повинне здійснюватися в режимі реального часу, коли зміни в плани вносяться оперативно, у міру прояву нових ризиків. Внутрішнім аудиторам необхідно при плануванні дивитися вперед, регулярно актуалізувати плани (один раз на півроку - вже недостатньо), залишати в календарному плані резерв часу на виконання важкопередбачуваних завдань, які неминуче виникнуть протягом року.

Внутрішні аудитори повинні, з одного боку, оцінювати перспективи та ризики, пов'язані з впровадженням нових технологій, перш за все, цифрових, а з іншого боку - впроваджувати ці технології у свою повсякденну роботу. Технологіями сьогодення у внутрішньому аудиті є: програмне забезпечення для цілей управління внутрішнім аудитом (IA management software), аналіз великих масивів даних (data mining), безперервний аудит (continuous auditing).

Вони ще не впроваджені у всіх підрозділах внутрішнього аудиту, а на зміну вже йдуть технології найближчого майбутнього - роботизація рутинних операцій у внутрішньому аудиті (наприклад, перевірка договорів, тестування автоматичного контролю ІС, контроль виконання планів коригувальних заходів та ін.), штучний інтелект (аналіз інформації та формулювання висновків), що також відноситься до трендів розвитку внутрішнього аудиту.

Змінюються функції внутрішнього аудиту, змінюються технології, що використовуються у внутрішньому аудиті. І, відповідно, змінюється попит на знання / навички внутрішніх аудиторів. Швидко зростає попит на аналітичне / критичне мислення, навички переконання і вирішення конфліктів, навички роботи з великими масивами даних, використання додатків штучного інтелекту, знання в області ІС / ІТ, кібербезпеки. При цьому у внутрішньому аудиті залишається стабільно високим попит на комунікативні навички, знання галузі / бізнесу.

Для служб внутрішнього аудиту дуже важливо знайти і залучити в команду небайдужих і критично мислячих інноваторів, навчити або найняти фахівців, які вміють працювати з великими масивами даних, які мають підготовку в сфері ІС / ІТ, кібербезпеки. Володіння перерахованими знаннями / навичками дозволить внутрішнім аудиторам, з одного боку, стати драйверами змін в компанії, сприяючи використанню можливостей, які дають цифрові технології, а з іншого боку, допомагати компаніям управляти ризиками, пов'язаними з використанням новітніх технологій [75].

Через брак профільних експертів служби внутрішнього аудиту недостатньо активно реагують на дестабілізуючі чинники. Потреба в спеціальних навичках зростатиме більш швидкими темпами внаслідок подальших докорінних змін в бізнесі, викликаних такими факторами, як розвиток технологій і цифрові інновації. Гнучка кадрова модель - це вже не нововведення, а обов'язкова вимога. З огляду на темпи змін, що відбуваються, службам внутрішнього аудиту не варто очікувати, що в майбутньому вони зможуть зберегти свою значимість в умовах мінливого бізнес-середовища і появи нових ризиків, наймаючи, навчаючи і розвиваючи своїх фахівців так само, як вони звикли це робити раніше.

У найбільш гнучких і динамічних службах внутрішнього аудиту працюють фахівці, які володіють широкими галузевими знаннями і розбираються в бізнесі, професіонали з досвідом роботи і спеціалізацією в

різних областях. Такі служби внутрішнього аудиту, наприклад, інвестують у відносини зі стратегічними постачальниками послуг, щоб отримати доступ до предметних і галузевих експертів, інноваційних інструментів і методів роботи, а також різноманітних ресурсних моделей, дизайн яких забезпечує високу гнучкість [52].

В Україні низький попит на професійні послуги внутрішнього аудиту. Це є упущенням самих власників компаній. Крім того, багато хто з них в силу різних обставин часто не зацікавлені в об'єктивних результатах аудиту. Така ситуація в Україні повинна з часом кардинально змінитися.

Важливо розуміти, що сучасний внутрішній аудит - це не тільки аналіз бухгалтерської звітності і внутрішній фінансовий контроль, але і комплексна діяльність, спрямована на систематичний контроль абсолютно всіх аспектів функціонування компанії. Іншими словами внутрішній аудитор повинен сприймати компанію як процес, і контролювати його з метою оптимізації. В Україні ж внутрішній аудит спрямований скоріше на вирішення проблем, ніж на їх запобігання.

На думку фахівців, найбільш частими помилками, через які внутрішній аудит не справляється зі своїми функціями, є:

- недотримання міжнародних стандартів внутрішнього аудиту;
- низький рівень професіоналізму самих аудиторів;
- проблеми з незалежністю експертизи.

Щоб оптимізувати роботу внутрішніх аудиторів перш за все необхідно підвищувати рівень професіоналізму як самих внутрішніх аудиторів, так і рівень знань про дану сферу керівників компанії. Часто саме через нерозуміння специфіки внутрішнього аудиту власниками або менеджментом компанії, ефективність контролю процесів значно знижується, що призводить до різних негативних наслідків.

Підвищення якості внутрішнього аудиту безпосередньо залежить від створення прозорого бізнес клімату та детінізації економіки. При відповідних

умовах попит на дані послуги буде постійно підвищуватися, так як прозорість бізнес-процесів компанії стане більш вигідна, ніж заплутаність. В цьому відношенні велика роль держави, як механізму, здатного встановити єдині стандарти, обов'язкові для застосування, як приватними, так і державними організаціями. А майбутні реформи в свою чергу повинні ґрунтуватися на адаптації найбільш ефективних міжнародних практик у сфері внутрішнього аудиту.

Річард Чамберс, Президент та Виконавчий Директор Глобального ІВА, зазначає: «Наступне десятиліття пропонує внутрішньому аудиту неймовірну можливість продовжувати вибудовувати спосіб, в який ми обслуговуємо організації, також здійснюючи прогнозування. Здатність помічати нові ризики, дивитися далі й визначати, яких дій необхідно вжити, і більше говорити про те, які ризики можуть стати реальними, якщо певних дій не буде вжито, – все це створює величезну цінність» [14].

Річард Чамберс також наголошує, що у наступному десятилітті внутрішній аудит повинен прийняти промислову революцію, пов'язану із поширенням цифрових технологій і штучного інтелекту. Штучний інтелект може допомогти внутрішньому аудиту стати більш ефективним, оскільки цьому багато завдань, які реалізує внутрішній аудит, можуть виконуватися за допомогою штучного інтелекту. Але поки що штучний інтелект не спроможний об'єднувати інформацію, тенденції, чутки, новини, дії конкурентів і навіть плітки для передбачення майбутніх подій і пов'язаних з ними ризиків [14].

Ще однією трансформаційною технологією, що змінює роботу підприємств і навіть цілих галузей є блокчейн. Відповідно, внутрішній аудит повинен аналізувати ризики blockchain, а система менеджменту повинна виявити, чи має внутрішній аудит необхідні ресурси для оцінювання і моніторингу цих ризиків. Такими ресурсами є додатковий персонал, зовнішні фахівці за консалтинговим контрактом, тісна співпраця з командою з

інформаційних технологій або кібербезпеки, більший бюджет для навчання внутрішніх аудиторів на семінарі з blockchain.

ІВМ виділяє значні кошти для розробки технології blockchain і створила сторінку ресурсів для зацікавлених керівників. Такими ресурсами, зокрема, є П'ять сил Портера (інструмент аналізу ризиків). Щодо блокчейну П'ять Сил Портера може допомогти радам директорів та керівникам служби внутрішнього аудиту зрозуміти цю проблему. Дерево прийняття рішень щодо блокчейн (Blockchain decision trees), запропоноване BlockExplorer.com, включає блок-схему проходження через цей процес [41].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

1. Внутрішній аудит - це діяльність з надання незалежних та об'єктивних гарантій і консультацій, спрямованих на вдосконалення діяльності компанії.

2. В системі корпоративного управління внутрішній аудит є складовою системи внутрішнього контролю компанії і відіграє ключову роль в забезпеченні ефективного управління компанією.

3. Внутрішній аудит - це сервісна функція, замовниками (клієнтами) якої виступають члени ради директорів (комітету з аудиту) або аналогічного органу; вище виконавче керівництво компанії; лінійне (операційне) керівництво компанії.

4. На сьогоднішній день питання наявності в компаніях внутрішнього аудиту не регулюються на законодавчому рівні. Тому ступінь затребуваності внутрішнього аудиту визначається, перш за все, наявністю попиту на його послуги зі сторони основних замовників.

5. Внутрішній аудит орієнтований на перспективу, тобто на аналіз майбутніх подій, які можуть несприятливо позначитися на діяльності окремих підрозділів і / або компанії в цілому.

6. В даний час відбувається трансформація внутрішнього аудиту в інструмент оцінки ризиків, спостерігається зміщення акцентів від оцінки окремих операцій до оцінки ризиків у діяльності компанії в цілому.

7. У наступному десятилітті внутрішній аудит повинен прийняти промислову революцію, пов'язану із поширенням цифрових технологій, штучного інтелекту та блокчейну та вивчати пов'язані з ними ризики.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ

2.1. Організація внутрішнього аудиту на підприємстві

Зростання інтересу до створення відділу внутрішнього аудиту у багатьох компаніях зумовлена низкою чинників. В першу чергу, внутрішній аудит є доступним і недооціненим ресурсом, який може позитивно вплинути на ефективність підприємства. По-друге, банкрутства великих американських і європейських компаній продемонстрували недосконалість інституту зовнішнього аудиту. І, по-третє, власники компаній все далі віддаляються від ведення справ, передаючи відповідальність менеджерам.

Рішення про необхідність внутрішнього аудиту приймають власники та вище керівництво компанії, керуючись економічною доцільністю. Для невеликих компаній функція внутрішнього аудиту не обов'язкова. Однак зі зростанням розмірів компанії та ускладненням процесів управління у власників-менеджерів може скластися ілюзія, що, незважаючи на всі зміни, діяльність компанії знаходиться під контролем, коли насправді керівництво вже не в змозі повністю контролювати ситуацію. Тоді корисним буде внутрішній аудит.

Можна виділити три основних способи організації внутрішнього аудиту. Перший спосіб - створення власного відділу внутрішнього аудиту (співробітники добре знайомі з веденням бізнесу). Другий спосіб - використання аутсорингу, передача функцій відділу внутрішнього аудиту зовнішнім консультантам. І третій - ко-сорсинг, створення власного відділу внутрішнього аудиту, але із залученням експертів ззовні. Переваги останніх

двох способів полягають в обізнаності експертів в різних областях, гнучкість у залученні аудиторських ресурсів, при недостатності штатних аудиторів.

Створення власного відділу внутрішнього аудиту дозволить:

- 1) раді директорів компанії або її виконавчому органу управління налагодити ефективний контроль за автономними підрозділами;
- 2) за допомогою цільових контрольних перевірок і аналізу виявити резерви виробництва і найбільш перспективні напрямки розвитку;
- 3) ефективно консультувати співробітників фінансово-економічних, бухгалтерських та інших служб у головній організації, її філіях і дочірніх компаніях.

Створення відділу внутрішнього аудиту в компанії досить складний процес, що вимагає рішення ряду методологічних і організаційно-технічних проблем. У загальних рисах роботу з організації відділу внутрішнього аудиту проводять за такими основними етапами:

- виявлення і чітко визначення кола питань, для вирішення яких формується відділ внутрішнього аудиту, побудова системи цілей його створення відповідно до політики підприємства;
- визначення основних функцій відділу внутрішнього аудиту для досягнення поставлених цілей;
- об'єднання однотипних функцій в групи і формування на їх основі структурних одиниць (ланок) відділу внутрішнього аудиту, що спеціалізуються на виконанні цих функцій;
- розробка схем взаємовідносин, визначення обов'язків, прав і відповідальності для кожної структурної одиниці, документальне закріплення цього в посадових інструкціях і положеннях про бюро (групи, сектори) відділу внутрішнього аудиту;
- об'єднання структурних одиниць в єдине ціле - відділу внутрішнього аудиту, визначення його організаційного статусу і відповідно до встановленого

набору цілей, завдань і функцій структурних одиниць розробка і документальне закріплення Положення про відділ внутрішнього аудиту;

- інтеграція відділу внутрішнього аудиту з іншими ланками структури управління підприємством;

- розробка внутрішньофірмових стандартів внутрішнього аудиту та внутрішньофірмового етичного кодексу.

Місце відділу (сектору, бюро, групи і т.п.) внутрішнього аудиту в організаційній структурі організації, його функціональна спрямованість, чисельність і кваліфікаційні характеристики кадрового складу, матеріально-технічне, фінансове та інформаційне забезпечення відділу, особливості структури взаємин і порядку функціональної і адміністративної підпорядкованості всередині цього підрозділу, в тому числі при наявності у нього різноманітних відділень, структура взаємин цього відділу з іншими підрозділами організації залежать від багатьох факторів. Це перш за все мета створення відділу; організаційно-правова форма, розмір, ресурси, оргструктура, масштаби і види діяльності організації; регіональна неоднорідність розташування її відокремлених підрозділів або дочірніх компаній.

Структура і ієрархічний ранг відділу внутрішнього аудиту багато в чому залежать від позиції керівництва організації по відношенню до внутрішнього контролю (тобто від того, наскільки правильно розуміє вищий менеджмент роль внутрішнього контролю в управлінні організацією). Позиція відділу в організаційній структурі фірми визначається також по мірі організаційного розвитку управління, накопичення фінансового, кадрового, інтелектуального потенціалу.

Відділ внутрішнього аудиту може спочатку формуватися як штабна ланка з чисто консультативними функціями. У міру зростання його впливу на діяльність організації функції розширюватимуться і будуть включати реалізацію контрольних завдань і розробку рекомендацій щодо вдосконалення всіх рівнів управління в компанії.

Відділ внутрішнього аудиту на підприємстві може складатися з одного-чотирьох співробітників, які можуть проводити більшу частину свого часу, виконуючи звичайний аудит відповідності. Однак він може включати й безліч службовців, що мають найрізноманітніші обов'язки, в тому числі й такі, що виходять за рамки бухгалтерського обліку, наприклад, технологічний аудит, екологічний аудит, аудит якості. Функції внутрішнього аудиту надзвичайно різноманітні, в зв'язку, з чим його фахівці повинні бути наділені досить широкими повноваженнями. Крім того, фахівці з внутрішнього аудиту розглядаються як консультанти з питань управління та економічної політики підприємства.

Крім ревізії наявності та правильності оформлення всіх бухгалтерських документів, внутрішній аудитор здійснює перевірку дотримання адміністративного порядку виконання директив і наказів, інвентаризації; бере участь в зіставленні з досягнутими результатами; аналізує інформацію з метою розробки заходів щодо вдосконалення організаційної структури підприємства [53].

Співробітники служби внутрішнього аудиту повинні мати освіту, що відповідає характеру їх діяльності. У складі служби внутрішнього аудиту бажано передбачити наявність аудитора, який має відповідний кваліфікаційний сертифікат, оскільки такий спеціаліст володіє спеціальними прийомами перевірки.

Приблизний склад і структура відділу внутрішнього аудиту може виглядати таким чином:

1. Керівник відділу внутрішнього аудиту (сертифікований аудитор).
2. Спеціаліст із розрахунків.
3. Спеціаліст із документальних перевірок звітності.

Керівник відділу внутрішнього аудиту виконує такі функції:

- складає план-графік перевірок усіх підрозділів;
- визначає склад групи для перевірки діяльності філій;

- здійснює аналіз фінансово-господарської діяльності;
- проводить консультації з окремих питань;
- контролює виконання наказів і розпоряджень керівника головного підприємства з господарських питань;
- складає загальний звіт про виконану відділом внутрішнього аудиту роботу.

Спеціаліст із розрахунків відділу внутрішнього аудиту виконує такі функції:

- аналізує фінансові потоки між підрозділами і головним підприємством;
- надає консультації з фінансових питань;
- бере участь у складанні загального плану та програми внутрішнього аудиту;
- бере участь у поточному контролі за фінансовою діяльністю підрозділів;
- бере участь у складанні звітів про результати внутрішнього аудиту.

Спеціаліст із документальних перевірок звітності відділу внутрішнього аудиту виконує такі функції:

- складає план-графік перевірок підрозділів;
- комплектує виїзну групу;
- організовує і здійснює поточний контроль роботи підрозділів;
- складає загальний план та програму внутрішнього аудиту;
- доводить до відома керівників відділу основні результати аудиту, які можуть вплинути на зміст і висновки звіту внутрішнього аудиту;
- бере участь у підготовці до аудиторської перевірки;
- безпосередньо здійснює та документально оформлює результати аудиторських дій;
- складає звіт за результатами внутрішнього аудиту;
- організовує і контролює роботу учасників виїзної групи внутрішніх аудиторів, проводить консультації;

- виконує перевірку виконання наказів та розпоряджень керівника головного підприємства із фінансово-господарських питань.

До складу відділу внутрішнього аудиту також можуть входити інші спеціалісти та експерти (з оподаткування, правових питань, фінансового аналізу тощо), які не належать до штатних працівників відділу, але залучаються до роботи на договірних засадах [83].

Правильна організація системи внутрішнього аудиту неможлива без здійснення комплексу програм - в їх числі забезпечення наступних умов:

- розробка проектів організації внутрішнього аудиту для підприємств (диференційовано за галузями і організаційно-правовими формами господарювання) з чітким встановленням функцій, порядку взаємодії з іншими органами управління і виробничими підрозділами, статусу внутрішнього аудитора, його обов'язків, відповідальності і прав;

- визначення кваліфікаційних вимог до посади внутрішнього аудитора;

- розробка та встановлення порядку введення стандартів, норм, настанов для діяльності внутрішніх аудиторів;

- розробка програм підготовки та підвищення кваліфікації внутрішніх аудиторів, створення навчальних посібників і організація їх навчання;

- прогноз потреби в кадрах внутрішніх аудиторів.

Поділ праці внутрішніх аудиторів можливий і за такими ознаками:

1) за функціями виробництва і управління, наприклад, аудит планування збуту продукції, аудит грошових розрахунків, аудит реалізації, аудит надходження сировини і товарно-матеріальних цінностей для виробництва, аудит формування фінансових результатів і т.д.;

2) за конкретною специфікою підприємства, наприклад, аудит бухгалтерського обліку, аудит менеджменту, аудит маркетингу і т.д.;

3) за спеціалізацією виробництва;

4) за структурними підрозділами підприємства, наприклад, аудит транспортного цеху, аудит цеху готової продукції, аудит матеріального складу, аудит цеху напівфабрикатів і ковбасного виробництва і т.д.

Набув поширення поділ внутрішнього (як, втім, і зовнішнього) аудиту на три види: операційний аудит (управлінський аудит), аудит на відповідність вимогам і аудит фінансової звітності.

Регулярне проведення внутрішнього аудиту дозволяє:

- забезпечити відповідність системи менеджменту вимогам відповідного стандарту і вимогам, встановлених самою організацією в процедурах, стандартах підприємства, інструкціях та іншій нормативно-технічній документації;

- надати впевненість керівництву і зацікавленим сторонам в результативності системи менеджменту: внутрішній аудит забезпечує зворотний зв'язок, надаючи керівництву об'єктивну інформацію про те, як функціонує система;

- виявити оперативні проблеми: під час проведення перевірки будь-якої системи, аудитор має можливість помітити проблеми в самій системі, або в процедурах;

- забезпечити зворотним зв'язком для проведення коригувальних дій: в ході внутрішнього аудиту виявляються невідповідності встановленим вимогам, потім розробляються і здійснюються коригувальні дії для усунення причин виявлених невідповідностей;

- внутрішній аудит є дієвим інструментом налагодження системи на стадії її впровадження: проведення аудиту на стадії впровадження та підготовки системи менеджменту до сертифікації допомагає «запустити» систему і виявити, де система дає збій.

Метою внутрішнього аудиту є не пошук і покарання винних. Необхідно донести цей факт до всього персоналу організації, оскільки захисна реакція на будь-які прояви зовнішнього контролю не сприяє отриманню об'єктивної

інформації. Побоюючись можливого покарання, співробітники можуть приховувати або викривляти необхідні відомості, і в цьому випадку результати аудиту не нададуть об'єктивної інформації про функціонування системи [53].

2.2. Методика проведення внутрішнього аудиту

Метою внутрішнього аудиту є оцінка ефективності системи внутрішнього контролю (СВК) компанії. Слід зазначити, що реалізація цієї мети є дуже трудомістким і витратним процесом. Тому часто аудитори оцінюють СВК окремих бізнес-процесів або компаній.

Оцінка СВК здійснюється відповідно до моделі COSO IC. При проведенні аудиту системи внутрішнього контролю здійснюється комплексна оцінка всіх елементів, що складають дану систему:

- компонентів СВК (контрольне середовище, оцінка ризиків, контрольні процедури, інформація та комунікація, моніторинг);
- цілей, досягнення яких контролюється (операційні цілі, мета в сфері підготовки звітності, цілі в області дотримання законодавства);
- чотирьох організаційних рівнів (рівень функції (бізнес-процесу), рівень операційної одиниці (підрозділу), рівень дивізіону (напрямків бізнесу), рівень організації (групи)).

В даний час не існує єдиної методики проведення внутрішнього аудиту СВК. Компанія має можливість створити власну методику аудиту, яка буде найбільш повно відповідати специфіці діяльності компанії. З іншого боку, у теорії і на практиці зустрічаються деякі загальні підходи до аудиту СВК, описані в Міжнародних професійних стандартах внутрішнього аудиту, що визначають загальні принципи проведення аудиторської перевірки [16] та в Міжнародних стандартах аудиту.

Можна виділити такі основні етапи проведення внутрішнього аудиту системи внутрішнього контролю (рис. 2.1).



Рис. 2.1. Схема проведення внутрішнього аудиту системи внутрішнього контролю бізнес-процесу [33]

Розглянемо основні елементи методики проведення внутрішнього аудиту СВК.

1. Планування перевірки

Планування перевірки є одним з основних етапів. Процес планування перевірки включає аналіз інформації, формування завдання на аудит (визначення цілей процесу, властивих ризиків, цілей перевірки, обсягу робіт, плану-графіка перевірки), направлення повідомлення, проведення наради з власником процесу.

При проведенні планування слід звернути увагу на такі моменти.

Проведення інтерв'ю зі споживачами бізнес-процесу дозволить більше дізнатися про ризики процесу.

Ідентифікація цілей бізнес-процесу допоможе використання КРІ / КПЕ (при їх наявності в компанії), положень про структурні підрозділи, цільових показників з інформації до оперативних нарад.

Для формування властивих ризиків можна використовувати карти ризиків, попередні звіти внутрішніх аудиторів. Щоб визначити властиві ризики, необхідно відповісти на питання:

Що може перешкодити процесу досягти мети?

Які фактори впливають на ефективність процесу?

Де можливе в процесі неефективне використання ресурсів?

Які фактори або події можуть привести до погіршення або уповільнення процесу.

Щоб аудиторівані особи могли оптимально спланувати час, повідомлення про перевірку коректно спрямовувати не менше ніж за 10 робочих днів до виходу на об'єкт. Слід вказати в повідомленні назву перевірки, дати короткий огляд рамок перевірки і цілей, вказати тривалість, контакти керівника перевірки і членів аудиторської команди, що дозволить власнику процесу призначити відповідальних осіб, які знають процес, ефективніше спланувати час.

Не слід нехтувати проведенням зустрічі «Відкриття проекту» з власником процесу. Дана зустріч має принципове значення для затвердження рамок і цілей перевірки, формування позитивних, тривалих взаємин між аудиторами та замовниками.

Планування перевірки повинно займати 20-30 % часу самої перевірки. Чим якісніше планування, тим ефективніше буде результат.

2. Виконання перевірки.

Під виконанням перевірки розуміють опис бізнес-процесу, аналіз цілей процесу, визначення ризиків та контрольних процедур, оцінка дизайну та тестування операційної ефективності контрольних процедур.

Основні практичні рекомендації щодо виконання перевірки полягають в наступному.

Проведення аналізу цілей дасть уявлення про суттєві недоліки СВК процесу. Аналіз цілей можна провести на відповідність формулювань критеріям SMART, визначити співвідношення довгострокових, середньострокових і короткострокових цілей, співвідношення цілей аудійованого підрозділу і корпоративного центру.

Одним з ефективних способів підтвердження дизайну контрольних процедур є так званий метод walk throught. Для цього потрібно вибрати конкретні операції або документи і простежити їх шлях від початку до кінця процесу.

Дизайн контрольної процедури - це сукупність елементів, що становлять контрольну процедуру: покриття ризику контролем, місце виконання контролю, виконавець контролю, інформація та ресурси, умови виконання, обсяг контролю, метод контролю, свідоцтва контролю, регламент контролю.

Для оцінки дизайну контролю необхідно встановити зв'язок між бізнес-цілями і ризиками, ризиками і контрольними процедурами, що відповідають на відповідний ризик. Дизайн контрольної процедури не ефективний, якщо контроль відсутній, контроль не закриває ризик повністю (залишковий ризик вищий допустимого), присутній конфлікт розмежування повноважень.

Наявність контрольних процедур, для яких відсутні конкретні ризики, доцільно аналізувати додатково. Можливо, контрольна процедура надлишкова. Співвідношення один ризик - одна контрольна процедура не обов'язково оптимальне: одна контрольна процедура може покривати декілька ризиків.

Тестування операційної ефективності пов'язане з відповідями на питання:

Як застосовувалася контрольна процедура?

Постійність, з якою вона застосовувалася протягом періоду перевірки?

Ким (або за допомогою чого) вона застосовувалася?

Для проведення тестування необхідно визначити тип тестування (спостереження, опитування, вивчення, відтворення). Для отримання більш

високого ступеня впевненості рекомендується проводити тестування однієї і тієї ж процедури, використовуючи різні типи тестування.

Визначення періоду часу для вибору тестування залежить:

- від наявності припущень про наявність невідповідностей;
- тестування даного контролю в попередніх періодах / звітах;
- тривалості періоду тестування (квартал, рік і т.д.);
- частоти здійснення контрольних процедур (щодня, щомісяця, щокварталу і т.д.);
- контрольного середовища.

Визначення розміру тестування (вибірки) залежить:

- від розміру генеральної сукупності;
- числа відхилень, які можуть виникнути;
- оцінки ризику наявності неефективного контролю.

При визначенні вибірки важливо перевірити генеральну сукупність на однорідність, повноту і коректність. Використання статистичних методів формування вибірки дозволить поширити отримані результати на всю генеральну сукупність.

Оскільки результати тестів є одним з найважливіших елементів формування аудиторського звіту, всі тести необхідно належним чином задокументувати. Робочі документи повинні містити достатні докази для обґрунтування спостережень СВА і / або обґрунтування сильних сторін бізнес-процесу (в разі, якщо за результатами внутрішньої аудиторської перевірки недоліків або можливості поліпшення системи внутрішнього контролю бізнес-процесу не виявлено). При цьому в робочих документах повинна відображатися лише та інформація, яка необхідна для обґрунтування.

Всі номери повинні бути проставлені правильно: документація повинна дозволяти переходити за посиланнями від спостережень до робочих документів, що їх обґрунтовують та, якщо буде потрібно, до первинних документів.

3. Формування звіту, завершення перевірки.

На даному етапі формується висновок про ефективність системи внутрішнього контролю. Для формування висновку про ефективність СВК необхідно провести оцінку кожного компонента моделі COSO за всіма цілями.

Для оцінки бізнес-процесу групи компаній потрібно оцінити бізнес-процес у кожній компанії і зробити загальний висновок. Якщо ж група компаній поділена на дивізіони за продуктовою ознакою, то достатньо оцінити бізнес-процес в одній компанії дивізіону.

Звіт з внутрішнього аудиту містить дві частини: вступну та основну.

У вступній частині Аудиторського звіту подається загальна інформація про перевірку:

- мета, об'єкт і предмет перевірки;
- склад аудиторської групи, строки проведення перевірки.

Описова частина Аудиторського звіту є найбільш об'ємним і інформативним блоком, що містить всі результати внутрішнього аудиту.

Зазвичай остаточна версія Аудиторського звіту надається: замовнику аудиту - особі, яка ініціювала цю перевірку; власнику аудійованого бізнес-процесу; іншим зацікавленим користувачам на розсуд керівника СВА компанії.

Не слід нехтувати проведенням наради із закриття проекту з власником процесу. Метою даної зустрічі є обговорення сильних і слабких сторін системи внутрішнього контролю, обговорення виконаних або запланованих коригувальних заходів за результатами внутрішнього аудиту [33].

Слід зазначити, що будь-який бізнес-процес завжди взаємопов'язаний з низкою ризиків. У разі реалізації цих ризиків мета такого бізнес-процесу досягається частково, або не досягається зовсім [15, С. 44].

Об'єктами внутрішнього аудиту виступають ризики втрати майна, ресурсів, ефективності, а не майно і ресурси. Проведення аудиту на основі ризик-орієнтованого підходу передбачає визначення, ідентифікацію ризиків, які впливають на діяльність компанії, і розробку на їх основі плану і програми

аудиту. Цей підхід здійснюється відповідно до принципів, розроблених системою міжнародних стандартів внутрішнього аудиту. Однак в міжнародних стандартах внутрішнього аудиту цей підхід лише згадується, а технологія його практичного використання не розкрита, що вимагає деталізації у стандартах внутрішнього аудиту конкретного економічного суб'єкта.

Розробка методики внутрішнього аудиту ґрунтується на міжнародних стандартах аудиту (МСА), в яких використовується процесний підхід до проведення внутрішнього аудиту, коли якість роботи забезпечується перевіркою всіх технологічних процесів і жодні господарські операції не пропускаються. На практиці почався перехід до ризик-орієнтованого підходу. У таблиці 2.1 наведено порівняльний аналіз параметрів традиційного і ризик-орієнтованого підходів при проведенні внутрішнього аудиту.

Таблиця 2.1

Порівняння традиційного і ризик-орієнтованого підходів при проведенні внутрішнього аудиту

Параметри порівняння	Підхід	
	Традиційний	Ризик-орієнтований
1	2	3
Основа формування	Процес перевірок	Результати оцінки ризику бізнесу
Управління ризиками	Не завжди відображає всі найбільш істотні для підприємства ризики в плані аудиту	Важливі ризики управляються належним рівнем
Основні акценти	Неефективне використання ресурсів, зловживання	Ризики, які несвоєчасно контролюються і / або надмірно контролюються
Особливості дослідження бізнесу	Робота внутрішнього аудитора передбачає дослідження всього бізнесу	При дослідженні бізнесу аудитор концентрує увагу на ризикових областях, що дозволяє зробити більш ефективним процес аудиту

Продовження таблиці 2.1

1	2	3
Проблеми при оцінці важливості ризиків	Розбіжності з керівництвом бізнес-одиниці про проблеми, виявлених внутрішнім аудитором	Важливість ризиків, виявлених в ході оцінки ризику, встановлюється за погодженням між внутрішнім аудитором і керівництвом бізнес-одиниці
Проблеми щодо контрольних дій	Розбіжності з керівництвом бізнес-одиниці відносно контрольних дій, що ведуть до затримок в реалізації планів	Узгодження між аудитором і керівником необхідних процедур внутрішнього контролю та заходів щодо усунення ризиків

Ризик-орієнтований підхід передбачає закріплення відповідальності за послуги, операційні процеси і властиві їм ризики за лінійними керівниками на всіх рівнях управління. Ризик-орієнтований підхід у внутрішньому аудиті - це сучасний підхід до побудови ризик-сфокусованого внутрішнього аудиту, спрямованого на сприяння досягненню стратегічних цілей організації через посилення взаємодії з ризик-менеджментом в частині методологій, технологій і внутрішніх комунікацій [77].

Відзначимо, що ризик-орієнтований підхід має такі переваги:

- підвищення економічної корисності внутрішнього контролю та ризик-менеджменту в частині раннього виявлення та запобігання загрозам, що впливають на досягнення організацією стратегічних цілей;
- підвищення ролі внутрішнього аудиту як додаткового засобу організацій, що дозволяє обґрунтовано спланувати і здійснити функціональний аудит бізнес-процесів з точки зору їх вразливості і слабкості під впливом різних ризиків, а також виробити комплекс заходів щодо їх профілактики і нейтралізації [77];
- зростання ефективності внутрішнього аудиту за допомогою оцінки виявлених ризиків і частоти перевірок на основі рівня ризику, найбільш ефективного розподілу ресурсів внутрішніми аудитором. Внутрішні аудитором

приділяють увагу областям найбільшого ризику. Крім того, цей підхід тільки допомагає виявити ризики, які не контролюються належним чином;

- зміцнення відносин між внутрішнім аудитом і менеджментом. при такому підході внутрішній аудит і менеджмент впливають з цілей організації і загроз досягнення цілей, тим самим визначаючи, як контролювати ризики, що дозволяє підвищити значення функції внутрішнього аудиту та поліпшити взаємодію між ними.

Розробки в галузі використання ризик-орієнтованого підходу базуються на моделях ризику і контролю, створених The Committee of Sponsoring Organization of the Treadway Commission¹ (COSO) в США присяжними бухгалтерами, внутрішніми аудиторами і фінансовими менеджерами для вивчення ситуації в США. У доповіді COSO «Enterprise Risk Model - Integrated Framework» розкрито зв'язок ризик-менеджменту з внутрішнім контролем / аудитом (COSO, 1992). Характер цілей аудиторського завдання визначено в стандарті IBA 22102, що описує наявність ризиків, системи контролю і процес управління, адресованих до об'єктів внутрішнього аудиту [38].

У світовій практиці існують кілька підходів до формування моделі управління ризиками, які містяться в стандарті з управління ризиками RMS (Risk Management Standard), розробленому Інститутом ризик-менеджменту, асоціації ризик-менеджменту і страхування спільно з Федерацією європейських асоціації ризик-менеджерів з іншими професійними організаціями, що займаються питаннями управління ризиками [15, С. 131].

Мета управління ризиками полягає в максимізації потенціалу успіху і зведення до мінімуму можливості майбутніх втрат. Управління ризиками включає визначення, оцінку, моніторинг і контроль ризиків.

Відповідно до ризик-орієнтованого підходу перелік ризиків бізнес-процесів включає тільки ряд найбільш актуальних значних ризиків бізнес-процесу. Внутрішній аудитор повинен розробити модель оцінки ризиків, яка є основою для проведення внутрішнього аудиту на основі ризик-орієнтованого

підходу. Оцінку ризиків господарської діяльності підприємства доцільно здійснювати з використанням таких інструментів, як матриця ризику і метод рейтингових оцінок значущості ризиків як основи для планування аудиту і методу рейтингових оцінок значущості ризиків. Аналізуючи фактори ризику в прив'язці до процесів, в яких вони зароджуються і / або на які вони впливають, внутрішній аудитор може сформулювати оптимальну тематику своєї роботи.

Ризик-орієнтований підхід передбачає складання стратегічного та річного плану перевірок. Стратегічний і річний плани повинні розроблятися в рамках процесу виявлення і визначення пріоритетності можливих тем аудиту.

Основною проблемою, з якою стикаються всі внутрішні аудитори, є питання найбільш ефективного розподілу обмежених ресурсів внутрішнього аудиту, тобто як вибору області проведення аудиту. Для цього необхідно провести оцінку ризиків з усіх питань, які аудитор може перевірити, і використовувати ризик-орієнтоване планування. При цьому структурований підхід до ризик-орієнтованого планування є важливим кроком в напрямку вироблення ефективної стратегії аудиту.

Методика впровадження ризик-орієнтованого підходу включає наступні етапи.

На першому етапі аналізу діяльності та визначення цілей бізнес-процесів внутрішній аудитор здійснює збір інформації про цілі підрозділу і аналізує раціональність цих цілей. Якщо мета бізнес-процесу не узгоджується із загальною стратегією організації, то її реалізація буде негативно впливати на діяльність організації, що пов'язано з великим ризиком. Цілі мають бути конкретними, вимірними і здійсненними; сформульованими у відповідності з характеристикою і завданням підрозділу і мати термін виконання.

Другий етап передбачає оцінку ризиків і визначення необхідних процедур контролю для зменшення їх впливу. Методика оцінки ризиків внутрішнім аудитом відрізняється від оцінки ризиків у зовнішньому аудиті, оскільки зовнішній аудитор основну увагу приділяє тільки ризикам аудитора, а

внутрішній враховує всі ризики, властиві організації. Внутрішні аудитори повинні оцінити ризики, властиві бізнес-процесам, визначити процедури контролю та дії, необхідні для обмеження негативного впливу цих ризиків. Для цього внутрішні аудитори повинні володіти глибоким розумінням бізнес-процесів і системи внутрішнього контролю самого підприємства.

На третьому етапі здійснюється оцінка системи внутрішнього контролю і розробляються заходи щодо зменшення ризиків, що існують в поточному періоді. Для отримання інформації внутрішні аудитори можуть використовувати метод інтерв'ю, документування, анкетування, а отримані результати відображати у вигляді блок-схем або таблиць.

На четвертому етапі здійснюється оформлення заходів із вдосконалення системи контролю. Внутрішні аудитори виявляють слабкі місця в процесах управління ризиками і дають рекомендації для вдосконалення процесів управління. Аудитор оцінює ризики, що ще залишилися після прийняття рекомендацій, з метою визначення відповідних аудиторських процедур для проведення внутрішнього аудиту.

План внутрішнього аудиту, розроблений на основі результатів оцінки ризиків, необхідно коригувати відповідно до зміни діяльності бізнес-процесів і пов'язаних з ними ризиків.

На основі оцінених ризиків аудитори визначають і виконують подальші аудиторські процедури для конкретних оцінених ризиків. Здійснення перерахованих процедур дозволити аудитору, який здійснює перевірку відповідно до концепції ризик-орієнтованого аудиту, з достатнім ступенем впевненості сформулювати думку про доцільність використання ресурсів для досягнення цілей організації [50].

2.3. Аналіз фінансового стану ДП «Бучацьке лісове господарство»

У сучасних умовах підприємство змушене оперативно реагувати на динамічні зміни як зовнішнього, так і внутрішнього середовища, що впливають на прибутковість ведення бізнесу. Врахування цих змін та факторів їх впливу можливе на основі здійснення всебічної оцінки фінансового стану підприємства, фахової інтерпретації її результатів та своєчасних заходів щодо його зміцнення. В кінцевому рахунку це буде сприяти підвищенню ефективності та розширенню можливостей розвитку підприємства. Аналіз фінансового стану є одним з основних напрямків внутрішнього аудиту. При цьому необхідно правильно вибрати інструменти та підходи до оцінки фінансового стану.

Фінансовий стан підприємства - це сукупність показників, що відображають наявність, розміщення і використання його ресурсів, а також реальні і потенційні можливості підприємства [56].

Оцінка фінансового стану здійснюється з метою розробки і реалізації заходів, спрямованих на зміцнення підприємства, нарощення його потенціалу та розширення можливостей здійснювати господарську діяльність на основі підвищення рівня прибутковості.

Оцінка фінансового стану дозволяє встановити:

- ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства в цілому, а також ефективність використання фінансових ресурсів зокрема;
- рівень кредитоспроможності підприємства як позичальника фінансових ресурсів для здійснення господарської діяльності;
- рівень підприємницького ризику щодо можливості погашення зобов'язань, здатність нарощувати активи та залучати інвестиції;
- основні пріоритети якісного планування, прогнозування, бюджетування;

- політику розподілу і використання прибутку;
- причини змін, тенденції та пріоритетні напрямки розвитку суб'єкта господарювання за показниками його фінансового стану.

Для оцінки фінансового стану внутрішній аудитор використовує такі форми фінансової звітності:

1. Баланс (Звіт про фінансовий стан) - форма 1.
2. Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) - форма 2.
3. Звіт про рух грошових коштів - форма 3.
4. Звіт про власний капітал - форма 4.
5. Примітки до річної фінансової звітності.

Для проведення оцінки фінансового стану підприємства внутрішній аудитор повинен:

- визначити мету оцінки фінансового стану підприємства, тому що від мети залежить вибір підходів до її здійснення;
- зібрати необхідну інформацію, обрати напрямки оцінки і показники, які дадуть можливість охарактеризувати фінансовий стан підприємства відповідно до поставленої мети;
- розрахувати показники та порівняти їх з нормативними значеннями;
- вивчити основні причини зміни тих чи інших показників і охарактеризувати досягнутий рівень цих показників;
- виявити резерви та обґрунтувати заходи щодо зміцнення фінансового стану підприємства.

Аналіз фінансового стану підприємства з використанням фінансових коефіцієнтів забезпечує високу точність результатів при умові їх правильної інтерпретації. На основі фінансової звітності можна розраховувати понад 200 відносних аналітичних показників. Визначення того чи іншого показника залежить від мети аналізу, завдань і цілей, які потрібно вирішити за допомогою такої оцінки.

Для оцінки фінансового стану підприємства традиційно використовуються такі групи показників:

- майнового стану підприємства;
- фінансової стійкості;
- ліквідності;
- ділової активності;
- рентабельності.

Аналіз майнового стану

Майновий стан – це сума засобів і джерел підприємства за їх видами. На підставі показників майнового стану внутрішній аудитор оцінює склад, структуру та динаміку майна і джерел формування капіталу. Аналіз майнового стану проводиться на підставі Балансу (Додаток А).

У таблиці 2.2 проведено аналіз майнового стану ДП «Бучацький лісгосп».

Таблиця 2.2

Структура Балансу ДП «Бучацький лісгосп» за укрупненими статтями

Назва статті	2017 р. тис. грн.	Питома вага, %	2018 р. тис. грн.	Питома вага, %
Необоротні активи	5773	56,32	6020	48,89
Оборотні активи	4478	43,68	6293	51,11
Власний капітал	3180	31,02	3467	28,16
Поточні зобов'язання і забезпечення	7071	68,98	8846	71,84
Валюта Балансу	10251	100	12313	100

Вартість майна підприємства збільшилася на 20,29 % ($12331 / 10251 * 100 - 100$), що в абсолютних одиницях становить 2062 тис. грн. Суттєво зросли оборотні активи, їх величина в порівнянні з 2017 роком збільшилася на 40,53 % ($6293 / 4478 * 100 - 100$), що свідчить про розширення господарської діяльності підприємства. Величина необоротних активів збільшилася на 4,28 % ($6020 / 5773 * 100 - 100$).

Якщо ж аналізувати структуру активів, то порівняно з 2017 роком у 2018 році питома вага необоротних активів зменшилась на 7,43 % (48,89 – 56,32), а питома вага оборотних активів зросла на 7,43% (51,11 – 43,68).

Коефіцієнт мобільності активів визначається як співвідношення оборотних та необоротних активів.

$$2017 \text{ р. К мобільності} = 4478 / 5773 = 0,78$$

$$2018 \text{ р. К мобільності} = 6293 / 6020 = 1,05$$

Мобільність означає здатність активів переходити з однієї форми в іншу. Висока мобільність свідчить про те, що компанія зможе змінити структуру активів протягом короткого періоду часу. Здатність оперативно реагувати на зовнішні зміни підвищує стійкість і ефективність підприємства.

Розглянемо більш детально зміну структури і динаміки необоротних і оборотних активів (таблиці 2.3 і 2.4).

Таблиця 2.3

Аналіз зміни структури необоротних активів

№	Назва статті	2017 р. тис. грн.	Питома вага,%	2018 р. тис. грн.	Питома вага,%
1	Нематеріальні активи	38	0,66	767	12,74
2	Незавершені капітальні інвестиції	699	12,11	592	9,83
3	Основні засоби	5036	87,23	4661	77,43
	Всього:	5773	100	6020	100

Зростання величини необоротних активів пов'язане із збільшенням нематеріальних активів на суму 729 тис. грн. за рахунок придбання права користування майном та інших нематеріальних активів. Величина основних засобів зменшились на 375 тис. грн. за рахунок їх вибуття. Зменшився також обсяг незавершених капітальних інвестицій на 107 тис. грн.

Таблиця 2.4

Аналіз зміни структури оборотних активів

№	Назва статті	2017 р. тис. грн.	Питома вага,%	2018 р. тис. грн.	Питома вага,%
1	Запаси	3447	76,98	5464	86,83
	у т.ч.: виробничі запаси	331	7,39	369	5,86
	незавершене виробництво	519	11,59	380	6,04
	готова продукція	2597	58,00	4715	74,93
2	Поточні біологічні активи	6	0,13	6	0,10
3	Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	147	3,28	107	1,70
4	Дебіторська заборгованість за розрахунками:				
	за виданими авансами	131	2,93	81	1,29
5	Інша поточна дебіторська заборгованість	70	1,56	126	2,00
6	Гроші та їх еквіваленти				
	у т.ч. рахунки в банках	269	6,01	3	0,05
7	Витрати майбутніх періодів	17	0,38	27	0,43
8	Інші оборотні активи	391	8,73	479	7,60
	Всього:	4478	100	6293	100

Зростання суми оборотних активів на 1815 тис. грн. (на 40,53%) в першу чергу пов'язане із зростанням запасів на 2017 тис. грн. (на 9,85%). Суттєво зросли залишки готової продукції - на 2118 тис. грн. (на 16,93%), що викликано низькою купівельною спроможністю суб'єктів і населення, а також високою конкуренцією. Збільшення залишків готової продукції призводить до тривалого заморожування оборотного капіталу, відсутності грошових коштів, зростання кредиторської заборгованості постачальникам, тощо.

При оцінці майнового стану важливе значення має аналіз руху і технічного стану основних виробничих засобів. Для цього розраховуються показники, наведені у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Аналіз руху і технічного стану основних засобів

№	Показники	2017 р.	2018 р.
1.	Первісна вартість основних засобів, тис. грн.	11487	11256
2.	Знос основних засобів, тис. грн.	6451	6595
3.	Залишкова вартість основних засобів, тис. грн.	5036	4661
4.	Коефіцієнт придатності	0,44	0,41
5.	Коефіцієнт зносу	0,56	0,59
6.	Надійшло основних засобів, тис. грн.	125	107
7.	Вибуло основних засобів, тис. грн.	267	374
8.	Коефіцієнт оновлення основних засобів	0,01	0,01
9.	Коефіцієнт вибуття	0,02	0,03

Коефіцієнт зносу основних засобів характеризує частку зношених основних засобів у загальній їх вартості. Визначається як відношення зносу основних засобів до їх первісної вартості.

$$2017 \text{ р. } K \text{ зносу} = 6451 / 11487 = 0,56$$

$$2018 \text{ р. } K \text{ зносу} = 6595 / 11256 = 0,59$$

Коефіцієнт придатності основних засобів показує, яка частина основних засобів придатна для експлуатації у процесі господарської діяльності. Визначається як відношення залишкової вартості основних засобів до їх первісної вартості.

$$2017 \text{ р. } K \text{ придатності} = 5036 / 11487 = 0,44$$

$$2018 \text{ р. } K \text{ придатності} = 4661 / 11256 = 0,41$$

Протягом періоду, що досліджується спостерігається тенденція до зниження рівня придатності основних засобів ДП «Буцацьке лісове господарство», що свідчить про погіршення технічного стану машин та обладнання. Коефіцієнт зносу основних засобів збільшується, що негативно впливає на виробництво.

Коефіцієнт оновлення показує, яку частку становлять нові основні засоби від наявних на кінець звітної періоду. Визначається як відношення первісної

вартості основних засобів, що надійшли за звітний період, до первісної вартості основних засобів, наявних на балансі підприємства на кінець звітного періоду.

$$2017 \text{ р. } K \text{ оновлення} = 125 / 11487 = 0,01$$

$$2018 \text{ р. } K \text{ оновлення} = 107 / 11256 = 0,01$$

Коефіцієнт оновлення за досліджений період є дуже низьким, що свідчить про низькі темпи оновлення основних засобів.

Коефіцієнт вибуття показує, яка частка основних засобів вибула за звітний період. Визначається як відношення первісної вартості основних засобів, що вибули за звітний період, до первісної вартості основних засобів, наявних на балансі підприємства на початок звітного періоду.

$$2017 \text{ р. } K \text{ вибуття} = 267 / 11166 = 0,02$$

$$2018 \text{ р. } K \text{ вибуття} = 374 / 11487 = 0,03$$

Коефіцієнт вибуття основних засобів характеризує процес вилучення з майна підприємства спрацьованих і застарілих основних засобів.

Аналіз фінансової стійкості

Фінансова стійкість характеризує ступінь фінансової залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування і свідчить про його плато- і кредитоспроможність.

Оцінюючи фінансову стійкість підприємства, внутрішній аудитор повинен враховувати наступне:

- власники підприємства надають перевагу зростанню частки позикових коштів;
- кредитори – навпаки більш охоче співпрацюють із суб'єктами господарювання, у яких висока частка власного капіталу.

Аналізуючи фінансову стійкість внутрішній аудитор розраховує ряд відносних показників.

Коефіцієнт автономії - показує частку власного капіталу підприємства у загальній сумі коштів, авансованих у його діяльність. Визначається як відношення власного капіталу підприємства до підсумку балансу.

Нормативне значення коефіцієнта 0,5. Значення показника $< 0,5$ свідчить про високий рівень фінансових ризиків. Вважається, що чим вище значення цього показника, тим вищий рівень фінансової стійкості підприємства, його незалежність від зовнішніх джерел фінансування. Враховуючи перспективи подальшого розвитку бізнесу керівництво підприємства може надавати перевагу зростанню частки позикових коштів, оскільки це дозволить отримати більший прибуток на одиницю власних фінансових ресурсів.

Коефіцієнт співвідношення залучених і власних коштів показує, скільки позикових коштів залучило підприємство на 1 грн. вкладених в активи власних коштів. Визначається як відношення позикових коштів до власного капіталу. Нормативне значення ≤ 1 .

Коефіцієнт фінансової стійкості показує, яку частку активів підприємство здатне фінансувати за рахунок власного капіталу і довгострокових зобов'язань. Визначається як відношення суми власного капіталу і довгострокових зобов'язань до підсумку Балансу. Свідчить про його здатність залишатися платоспроможним у довгостроковій перспективі.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частина власного оборотного капіталу перебуває в обороті, а яка капіталізована. Визначається як відношення власного оборотного капіталу підприємства до власних джерел фінансування. Нормативним вважається значення 0,1 і вище.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами є індикатором здатності підприємства фінансувати оборотні активи за рахунок власних фінансових ресурсів. Коефіцієнт розраховується як співвідношення власних оборотних коштів і оборотних активів. Показує частку власних оборотних коштів у сумі оборотних активів компанії. Нормативне значення показника 0,1 і вище.

На підставі даних фінансової звітності ДП «Бучацьке лісове господарство» (Додатки А, Б) проведемо аналіз фінансової стійкості даного підприємства (таблиця 2.6).

Таблиця 2.6

Аналіз фінансової стійкості ДП «Буцацьке лісове господарство»

Показник	2017 р.	2018 р.	Відх.
Коефіцієнт автономії	$3180 / 10251 = 0,31$	$3467 / 12313 = 0,28$	-0,03
Коефіцієнт співвідношення залучених і власних коштів	$7071 / 3180 = 2,22$	$8846 / 3467 = 2,55$	0,33
Коефіцієнт фінансової стійкості	$3180 / 10251 = 0,31$	$3467 / 12313 = 0,28$	-0,03
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$(4478 - 7071) / 3180 = -0,82$	$(6293 - 8846) / 3467 = -0,74$	0,08
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	$(4478 - 7071) / 4478 = -0,58$	$(6293 - 8846) / 6293 = -0,41$	0,17

На досліджуваному підприємстві коефіцієнт автономії менше нормативного значення і має тенденцію до зменшення. У 2017 році підприємство здатне було профінансувати 31% активів за рахунок власного капіталу, а в 2018 році, відповідно, 28%. Для підвищення значення показника необхідно вкладати власні кошти або залучити стороннього інвестора.

Коефіцієнт співвідношення залучених і власних коштів дає найбільш загальну оцінку фінансової стійкості підприємства. У 2017 році на кожен 1 грн. власних коштів припадає 2,22 грн. залучених, а в 2018 році, відповідно, 2,55 грн. Зростання цього показника в динаміці свідчить про посилення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів, тобто про певне зниження фінансової стійкості.

Оскільки у досліджуваного підприємства немає довгострокових зобов'язань, то коефіцієнт фінансової стійкості дорівнює коефіцієнту автономії. Отже, за рахунок власного капіталу підприємство могло профінансувати лише 31% активів у 2017 році і 28% у 2018 році.

Від’ємне значення коефіцієнта маневреності власного капіталу свідчить, що власний капітал спрямовувався на фінансування необоротних активів, а для фінансування оборотних активів залучалися позикові кошти, що призвело до зниження фінансової стійкості. Підприємству необхідно працювати у напрямку збільшення частки власних ресурсів. Це дозволить збільшити суму власних оборотних коштів, що призведе до збільшення значення показника.

Від’ємне значення коефіцієнта забезпеченості власними оборотними засобами свідчить про те, що у підприємства немає довгострокових коштів для формування власного оборотного капіталу. Для підвищення показника можна оптимізувати структуру оборотних і необоротних активів, залучити додаткові кошти власників і т.д.

Аналіз ліквідності

Ліквідність підприємства – це його спроможність своєчасно перетворювати активи на гроші з метою виконання необхідних платежів. Ліквідність є однією з необхідних умов забезпечення платоспроможності підприємства. Для оцінки ступеня ліквідності підприємства використовують відносні показники ліквідності, що відрізняються набором ліквідних засобів, які використовують для покриття короткотермінових зобов’язань. Залежно від того, які види оборотних активів беруть для розрахунку, виділяють різні показники ліквідності.

Коефіцієнт покриття дає загальну оцінку платоспроможності підприємства. Визначається як відношення оборотних активів до поточних зобов’язань підприємства. Він показує, скільки гривень оборотних активів припадає на одну гривню поточних зобов’язань.

Підприємство погашає короткострокові зобов’язання в основному за рахунок поточних активів. Отже, якщо величина поточних активів більша як поточних зобов’язань, то підприємство вважається ліквідним. Нормативне значення 1,5 - 2,5, тобто поточні активи повинні перевищувати короткострокові зобов’язання в 1,5 – 2,5 рази.

Коефіцієнт швидкої ліквідності є індикатором короткострокової ліквідності підприємства. Визначається як відношення найбільш ліквідних оборотних активів (грошових засобів та їх еквівалентів, поточних фінансових інвестицій та дебіторської заборгованості) до поточних зобов'язань підприємства. Нормативне значення $> 0,6-0,8$.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності – це співвідношення найбільш ліквідної частини активів і поточних зобов'язань. До найбільш ліквідної частини активів належать грошові кошти та їх еквіваленти. Показує, яка частина боргів підприємства може бути сплачена негайно. Нормативне значення $> 0,2 - 0,35$.

На підставі даних фінансової звітності ДП «Бучацьке лісове господарство» проведемо аналіз ліквідності даного підприємства (таблиця 2.7).

Таблиця 2.7

Аналіз ліквідності ДП «Бучацьке лісове господарство»

Показник	2017 р.	2018 р.	Відх.
Коефіцієнт покриття	$4478 / 7071 = 0,63$	$6293 / 8846 = 0,71$	0,08
Коефіцієнт швидкої ліквідності	$(5773 - 3447 - 6) / 7071 = 0,33$	$= (6020 - 5464 - 6) / 8846 = 0,06$	-0,27
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$269 / 7071 = 0,04$	$3 / 8846 = 0,0003$	-00397

На ДП «Бучацьке лісове господарство» на одну гривню поточних зобов'язань припадало у 2017 році 63 коп. оборотних активів, а у 2018 році 71 коп. Це означає, що короткострокові джерела фінансування використовувались не лише для покриття оборотних активів, а й для фінансування необоротних активів. Збереження такої ситуації протягом тривалого часу може призвести до неплатоспроможності підприємства. Для підвищення значення поточної ліквідності необхідно працювати в напрямку підвищення суми оборотних активів і зниження суми поточних зобов'язань.

Значення коефіцієнта швидкої ліквідності менше нормативного і має тенденцію до зниження. Підприємству потрібно працювати в напрямку збільшення суми високоліквідних активів і зниження суми поточних активів.

Значення коефіцієнта абсолютної ліквідності також нижче нормативного значення і має тенденцію до зниження. Підприємству потрібно залучати позикові кошти, реалізувати частину зайвих активів для збільшення суми найбільш ліквідних активів.

Аналіз рентабельності

Рентабельність – це відносний показник, що відображає ефективність роботи підприємства. Перевагою показників рентабельності порівняно з показниками прибутку є більш широкі можливості порівняння. Позитивним для підприємства є зростання цих показників.

Коефіцієнт рентабельності активів - показує ефективність використання активів підприємства для генерування прибутку. Високе значення показника свідчить про хорошу роботу підприємства. Розраховується як співвідношення чистого прибутку (або чистого збитку) до середньорічної суми активів. Нормативного значення показника не існує.

Коефіцієнт рентабельності власного капіталу показує ефективність використання власного капіталу. Визначається як відношення чистого прибутку до середньорічної вартості власного капіталу.

Коефіцієнт рентабельності реалізованої продукції визначається як відношення валового прибутку до собівартості реалізованої продукції. Показує ефективність виробництва і реалізації продукції підприємства.

Коефіцієнт рентабельності продажу визначається як відношення чистого прибутку до чистого доходу від реалізації. Показує скільки прибутку припадає на кожну зароблену гривню. Знаючи рентабельність продажів, підприємство може контролювати цінову політику і витрати.

На підставі даних фінансової звітності ДП «Буцацьке лісове господарство» проведемо аналіз рентабельності даного підприємства (таблиця 2.8).

Таблиця 2.8

Аналіз рентабельності ДП «Буцацьке лісове господарство»

Показник	2017 р.	2018 р.	Відх.
Коефіцієнт рентабельності активів	$342 / (7974 + 10251) : 2 = 0,04$	$374 / (10251 + 12313) : 2 = 0,03$	-0,01
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	$342 / (2844 + 3180) : 2 = 0,11$	$374 / (3180 + 3467) : 2 = 0,11$	-
Коефіцієнт рентабельності реалізованої продукції	$428 / 22803 = 0,02$	$406 / 24133 = 0,02$	-
Коефіцієнт рентабельності продажу	$342 / 32635 = 0,01$	$374 / 34207 = 0,01$	-

Значення коефіцієнта рентабельності активів на ДП «Буцацький лісгосп» низьке. У 2017 році на кожен гривну використаних активів було отримано 4 коп. прибутку, а у 2018 р. – 3 коп. Підвищити рентабельність активів можна двома способами: або нарощувати прибуток, або скорочувати активи. Щоб збільшити розмір прибутку потрібно працювати над зростанням доходу від реалізації продукції і зменшенням витрат. Для скорочення активів, потрібно контролювати залишки виробничих запасів і готової продукції, не допускати зростання дебіторської заборгованості.

Коефіцієнт рентабельності власного капіталу впродовж року не змінився і становить 0,11 (на 1 грн. власного капіталу припадало 11 коп. чистого прибутку). Для підвищення даного показника підприємству слід залучати позикові кошти, оскільки чим більше позикових коштів залучається в бізнес, тим більша рентабельність власного капіталу. Але в той же час зростає ступінь

фінансового ризику. Тому необхідно слідкувати за співвідношенням власного і залученого капіталу (достатньо стійким вважається співвідношення між залученим і власним капіталом 1 : 1, гранично можливим 4 : 1).

Коефіцієнт рентабельності реалізованої продукції впродовж 2017 і 2018 років становив 0,02, тобто кожна гривня, витрачена на виробництво продукції, приносила 2 коп. прибутку. Це досить низький показник. Підприємству доцільно шукати резерви скорочення собівартості продукції, а також збільшувати обсяги реалізації продукції.

Коефіцієнт рентабельності продажу у 2017 р. і в 2018 р. становив 0,01 грн., тобто кожна зароблена гривня містила 1 коп. прибутку. Для підвищення даного показника підприємству доцільно працювати над зменшенням собівартості продукції, не знижуючи її якість.

Аналіз ділової активності

Ділова активність у фінансовому аспекті проявляється в оборотності коштів, вкладених у майно підприємства. Показники ділової активності дозволяють оцінити, наскільки швидко кошти, вкладені в ті чи інші активи підприємства, перетворюються на реальні гроші. Іншими словами, вони показують, скільки разів протягом року відбувається повний цикл виробництва та обігу, що закінчується отриманням доходу. Нормативного значення показники оборотності не мають, але вважається, що чим меншими є строки обертання окремих видів активів, тим швидше вивільняються кошти і розширюються можливості підприємства щодо їх подальшого використання.

Аналіз ділової активності полягає у дослідженні рівнів і динаміки фінансових коефіцієнтів оборотності.

Коефіцієнт оборотності активів характеризує ефективність використання підприємством усіх наявних у нього ресурсів. Визначається як відношення чистого доходу від реалізації продукції до середньорічної вартості активів. Нормативного значення показника не існує, але чим більше

оборотів, тим вищий дохід підприємства, і тим ефективніше використовуються активи.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості визначається як відношення чистого доходу від реалізації продукції до середньорічної суми дебіторської заборгованості. Показує кількість оборотів дебіторської заборгованості, тобто скільки разів дебітори погасили свої зобов'язання перед компанією. Показник доцільно розглядати у динаміці.

Використовуючи цей коефіцієнт, можна розрахувати *строк погашення дебіторської заборгованості*, тобто період, протягом якого дебіторська заборгованість перейде в кошти. Визначається як відношення тривалості аналізованого періоду до коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості розраховується як відношення чистого доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної суми кредиторської заборгованості. Показує швидкість обертання кредиторської заборгованості підприємства за період, що аналізується.

Стосовно строків погашення дебіторської та кредиторської заборгованості бажано, щоб ці періоди приблизно дорівнювали одне одному, що свідчитиме про рівновагу у формуванні грошових потоків підприємства.

Коефіцієнт оборотності запасів відношення чистого доходу від реалізації продукції до середньорічного розміру запасів. Відображає число оборотів запасів підприємства за аналізований період.

Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача) визначається як відношення чистого доходу від реалізації продукції до середньорічної вартості основних засобів. Характеризує ефективність використання основних засобів і показує, скільки продукції вироблено на кожну гривню фінансових ресурсів вкладених в основні засоби.

Коефіцієнт оборотності власного капіталу визначається як відношення чистого доходу від реалізації продукції до середньорічної величини власного

капіталу підприємства Показує ефективність використання підприємством власного капіталу.

На підставі даних фінансової звітності ДП «Буцацьке лісове господарство» проведемо аналіз ділової активності даного підприємства (таблиця 2.9).

Таблиця 2.9

Аналіз ділової активності ДП «Буцацьке лісове господарство»

Показник	2017 р.	2018 р.	Відх.
Коефіцієнт оборотності активів	$32635 / (7974 + 10251) : 2 = 1,79$	$34207 / (10251 + 12313) : 2 = 3,03$	1,24
Коефіцієнт оборотності ДЗ	$32635 / (493 + 348) : 2 = 78$	$34207 / (348 + 314) : 2 = 103$	25
Строк погашення ДЗ	$365 / 78 = 4,68$	$365 / 103 = 3,54$	-1,14
Коефіцієнт оборотності КЗ	$32635 / (4645 + 7007) : 2 = 6$	$34207 / (7007 + 8782) : 2 = 4$	-2
Строк погашення КЗ	$365 / 6 = 60,83$	$365 / 4 = 91,25$	30,45
Коефіцієнт оборотності запасів	$32635 / (1537 + 3447) : 2 = 13$	$34207 / (3447 + 5464) : 2 = 8$	-5
Коефіцієнт оборотності основних засобів	$32635 / (5264 + 5036) : 2 = 6,34$	$34207 / (5036 + 4661) / 2 = 7,06$	0,72
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	$32635 / (2844 + 3180) : 2 = 10,83$	$34207 / (3180 + 3467) / 2 = 10,29$	-0,6

Проведені розрахунки свідчать, що на ДП «Буцацьке лісове господарство» ефективність використання активів підвищується. Якщо в 2017 році на кожну гривню активів було реалізовано продукції на суму 1,79 грн., то в 2018 році – на суму 3,03 грн.

Збільшення оборотності дебіторської заборгованості є позитивною тенденцією, оскільки підприємство швидше отримує оплату по рахунках. Позитивним є й те, що скоротився строк погашення дебіторської заборгованості. Негативним є те, що суттєво зріс термін погашення кредиторської заборгованості, що свідчить про сповільнення розрахунків з

кредиторами. Термін погашення дебіторської заборгованості суттєво коротший, ніж термін погашення кредиторської заборгованості.

Порівняно з 2017 роком у 2018 році коефіцієнт оборотності запасів зменшився. Вважається, що чим вище значення має даний коефіцієнт, тим більш ліквідна структура оборотних активів і тим стійкіший фінансовий стан підприємства.

Ефективність управління основними засобами зростає. У 2017 році було вироблено продукції на суму 6,34 грн. на кожну гривню основних засобів, що використовувалися. У 2018 році фондвіддача зростає (7,06 грн.) внаслідок оптимізації структури основних засобів (реалізації зайвих основних засобів) та підвищення обсягу реалізації.

У 2017 році на кожну гривню залучених від власників коштів було реалізовано товарів на суму 10,83 грн., а у 2018 році, відповідно, на 10,29 грн. Показник дещо зменшився, тому підприємству потрібно працювати в напрямку збільшення обсягу реалізації.

Оцінка внутрішнім аудитором фінансового стану підприємства є надзвичайно важливою, оскільки за результатами проведеного аналізу вище керівництво приймає обґрунтовані управлінські рішення. Сьогодні ж, як правило, рішення щодо подальшого розвитку підприємства приймаються інтуїтивно, без обґрунтованих висновків щодо фінансового стану та його впливу на фінансові результати господарювання.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

1. Рішення про необхідність внутрішнього аудиту приймають власники та вище керівництво компанії, керуючись економічною доцільністю.

2. Можна виділити три основних способи організації внутрішнього аудиту:

- створення власного відділу внутрішнього аудиту;
- використання аутсорингу, передача функцій відділу внутрішнього аудиту зовнішнім консультантам;
- ко-сорсинг, створення власного відділу внутрішнього аудиту, але із залученням експертів ззовні.

3. Розробка методики внутрішнього аудиту ґрунтується на міжнародних стандартах аудиту (МСА), в яких використовується процесний підхід до проведення внутрішнього аудиту, при якому якість роботи забезпечується перевіркою всіх технологічних процесів і жодні господарські операції не пропускаються. На практиці відбувається перехід до ризик-орієнтованого підходу, який передбачає закріплення відповідальності за послуги, операційні процеси і властиві їм ризики за лінійними керівниками на всіх рівнях управління.

4. Одним з основних напрямків внутрішнього аудиту є аналіз фінансового стану. Врахування змін як зовнішнього, так і внутрішнього середовища та факторів їх впливу можливе на основі здійснення всебічної оцінки фінансового стану підприємства, фахової інтерпретації її результатів та своєчасних заходів щодо його зміцнення. В кінцевому рахунку це буде сприяти підвищенню ефективності та розширенню можливостей розвитку підприємства.

5. За даними ДП «Бучацьке лісове господарство» проведено аналіз фінансового стану підприємства. Зроблено аналіз майнового стану, ліквідності, рентабельності, ділової активності, фінансової стійкості. За результатами аналізу дано пропозиції щодо покращення фінансового стану ДП «Бучацьке лісове господарство».

ВИСНОВКИ

За результатами проведено дослідження можна зробити такі висновки:

1. Внутрішній аудит - це діяльність з надання незалежних та об'єктивних гарантій і консультацій, спрямованих на вдосконалення діяльності компанії. Внутрішній аудит допомагає компанії досягти поставлених цілей, використовуючи систематизований і послідовний підхід до оцінки і підвищення ефективності процесів управління ризиками, контролю та корпоративного управління.

2. В системі корпоративного управління внутрішній аудит є складовою системи внутрішнього контролю компанії і відіграє ключову роль в забезпеченні ефективного управління компанією.

3. Внутрішній аудит - це сервісна функція, замовниками (клієнтами) якої виступають члени ради директорів (комітету з аудиту) або аналогічного органу; вище виконавче керівництво компанії; лінійне (операційне) керівництво компанії.

4. На сьогоднішній день питання наявності в компаніях внутрішнього аудиту не регулюються на законодавчому рівні. Тому ступінь затребуваності внутрішнього аудиту визначається, перш за все, наявністю попиту на його послуги зі сторони основних замовників.

5. Внутрішній аудит орієнтований на перспективу, тобто на аналіз майбутніх подій, які можуть несприятливо позначитися на діяльності окремих підрозділів і / або компанії в цілому.

6. В даний час відбувається трансформація внутрішнього аудиту в інструмент оцінки ризиків, спостерігається зміщення акцентів від оцінки окремих операцій до оцінки ризиків у діяльності компанії в цілому.

7. Рішення про необхідність внутрішнього аудиту приймають власники та вище керівництво компанії, керуючись економічною доцільністю.

8. Можна виділити три основних способи організації внутрішнього аудиту. Перший спосіб - створення власного відділу внутрішнього аудиту (співробітники добре знайомі з веденням бізнесу). Другий спосіб - використання аутсорингу, передача функцій відділу внутрішнього аудиту зовнішнім консультантам. І третій - ко-сорсинг, створення власного відділу внутрішнього аудиту, але із залученням експертів ззовні.

9. Розробка методики внутрішнього аудиту ґрунтується на міжнародних стандартах аудиту (МСА), в яких використовується процесний підхід до проведення внутрішнього аудиту, при якому якість роботи забезпечується перевіркою всіх технологічних процесів і жодні господарські операції не пропускаються. На практиці відбувається перехід до ризик-орієнтованого підходу, який передбачає закріплення відповідальності за послуги, операційні процеси і властиві їм ризики за лінійними керівниками на всіх рівнях управління.

10. Відповідно до ризик-орієнтованого підходу перелік ризиків бізнес-процесів включає тільки ряд найбільш актуальних значних ризиків бізнес-процесу. Внутрішній аудитор повинен розробити модель оцінки ризиків, яка є основою для проведення внутрішнього аудиту на основі ризик-орієнтованого підходу.

11. В нинішню епоху швидких змін внутрішній аудит повинен трансформуватися, зокрема:

- перетворитися на ініціатора, генератора і драйвера змін;
- переглянути пріоритети щодо різних категорій ризиків, виділяти більше часу і ресурсів областям ІС / ІТ, кібербезпеки, а також аудиту управління стратегічними ризиками;
- планування внутрішнього аудиту здійснювати в режимі реального часу, коли зміни в плани вносяться оперативно, у міру прояву нових ризиків;
- використовувати сучасні технології;
- внутрішні аудитори повинні володіти необхідними навичками.

12. У сучасних умовах підприємство змушене оперативно реагувати на динамічні зміни як зовнішнього, так і внутрішнього середовища. Врахування цих змін та факторів їх впливу здійснюється на основі аналізу фінансового стану підприємства, що є одним з основних напрямків внутрішнього аудиту.

13. За даними ДП «Бучацьке лісове господарство» проведено аналіз фінансового стану, за результатами якого зроблено такі висновки:

- аналіз майнового стану підприємства показав, що у 2018 р. порівняно з 2017 р. вартість майна збільшилася на 20,29 %. Оборотні активи зросли на 40,53 %, необоротні активи на 4,28 %. Зростання величини необоротних активів пов'язане із збільшенням нематеріальних активів за рахунок придбання права користування майном та інших нематеріальних активів, а зростання оборотних активів пов'язане із зростанням запасів і залишків готової продукції. Збільшення залишків готової продукції призводить до заморожування оборотного капіталу, відсутності грошових коштів, зростання кредиторської заборгованості постачальникам, тощо;

- аналіз фінансової стійкості показав, що посилюється залежність підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів. До зниження фінансової стійкості призвело й те, що власний капітал спрямовувався на фінансування необоротних активів, а для фінансування оборотних активів залучалися позикові кошти. Підприємству необхідно збільшувати частку власних ресурсів, що дозволить збільшити суму власних оборотних коштів. У підприємства немає довгострокових коштів для формування власного оборотного капіталу;

- аналіз коефіцієнтів ліквідності свідчить про те, що всі вони нижче нормативного значення. Підприємству потрібно працювати в напрямку збільшення суми високоліквідних активів і зниження суми поточних активів;

- у підприємства низькі значення коефіцієнтів рентабельності. Підвищити рентабельність активів можна або нарощуючи прибуток, або скорочуючи активи. Щоб збільшити розмір прибутку потрібно працювати над

зростанням доходу від реалізації продукції і зменшенням витрат. Для скорочення активів, потрібно контролювати залишки виробничих запасів і готової продукції, не допускати зростання дебіторської заборгованості. Для підвищення рентабельності власного капіталу слід залучати позикові кошти, оскільки чим більше позикових коштів залучається в бізнес, тим більша рентабельність власного капіталу. Разом з тим потрібно стежити за співвідношенням власного і залученого капіталу.

- аналізуючи ділову активність підприємства слід відмітити, що підвищується ефективність використання активів, збільшується оборотність дебіторської заборгованості та скорочується термін її погашення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамик О. В., Саченко С. І. Аудит функціональної частини програмного забезпечення КСБО // Бізнес Інформ. – 2017. – №11. – С. 293–299. Електронний ресурс. - Режим доступу: http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2017-11_0-pages-293_299.pdf
2. Адамик О.В. Бухгалтерський облік як основа інформаційного забезпечення оподаткування підприємства // Галицький економічний вісник. – 2004. – № Випуск 1. – С. 109-114.
3. Адамик О.В. Внутрішньогосподарський контроль податкових розрахунків: організація та методика здійснення // Наука молода: зб. наук. праць. молод. вчених Терноп. нац. екон. ун-ту. – 2005. – №3. – С.116-121,
4. Адамик О.В. Інвентаризація в умовах автоматизованої обробки даних: формування показників та відображення їх в обліку // Тернопіль: ТНЕУ, 2018, 2018
5. Адамик О.В. Управлінські інформаційні системи в аналізі і аудиті: Навчальний посібник. – Тернопіль: ТАЙП, 2005,
6. Аудит. (Основи державного, незалежного професійного та внутрішнього аудиту): підручник / За ред. проф. Немченко В. В., Редько О. Ю. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 540 с.
7. Аудит: навч. посіб. / [М.Ф. Огійчук, І.І. Рагуліна, І.Т. Новіков. 3-тє вид., перероб. і допов.] – К.: Алерта, 2016. – 752 с.
8. Аудит: підручник / [О.А. Петрик, В.О. Зотов, Б.В. Кудрицький та ін.]; за заг. ред. проф. О. А. Петрик. – Київ : КНЕУ, 2015. – 498 с.
9. Аудит: підручник / наук. ред. І.І. Пилипенко. – К.: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2015. – 643 с.
10. Баранова А.О. Аудит: навчальний посібник / А. О. Баранова, Т. А. Наумова., А.І. Кашперська. – Х.: ХДУХТ, 2017. – 246 с.

11. Белінська С. М. Методичні засади внутрішнього аудиту [Електронний ресурс] / С. М. Белінська, Л. В. Терещенко // Агросвіт. - 2016. - № 24. - С. 44-50. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2016_24_9
12. Бенько М.М. Інформаційні технології як фактор інтеграції внутрішнього і зовнішнього аудиту [Електронний ресурс] / М.М. Бенько, В.В. Сопко // Економічний форум. - 2015. - № 1. - С. 254-262. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2015_1_44
13. Беренда Н. І. Організація внутрішнього аудиту на підприємствах України [Електронний ресурс] / Н. І. Беренда, Н. І. Дьякова // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка. - 2015. - Вип. 1(1). - С. 242-245. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuес_2015_1\(1\)_59](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuес_2015_1(1)_59)
14. Бондар В.П. Концепція розвитку аудиту в Україні: теорія, методологія, організація: монографія / В.П. Боднар. - Житомир: ЖДТУ, 2008. 456 с.
15. Бугай Н. Роль внутрішнього аудиту в удосконаленні системи управління ризиками в умовах нестабільної економіки [Електронний ресурс] / Н. Бугай, Ю. Михлик // Соціально-економічні проблеми і держава. - 2015. - Вип. 1. - С. 58-66. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sepid_2015_1_9
16. Великий Ю. В. Внутрішній контроль і аудит в Україні [Електронний ресурс] / Ю. В. Великий // Інвестиції: практика та досвід. - 2017. - № 7. - С. 5-7.
17. Великий Ю. В. Етапи внутрішнього аудиту на підприємстві [Електронний ресурс] / Ю. В. Великий // Агросвіт. - 2017. - № 7. - С. 28-31.
18. Випробування та трансформація. Інтерв'ю з Річардом Чамберсом, Президентом та Виконавчим Директором Глобального ІВА. [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://www.iaa.org.ua/wp-content/uploads/2019/03/Richard-Chambers_Trials-and-Transformation_Ukr.pdf
19. Владімірова Н.П. Науково-методичний підхід до впровадження внутрішнього аудиту в систему забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання [Електронний ресурс] / Н.П. Владімірова // Бізнес Інформ. -

2016. - № 9. - С. 191-197. - Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2016_9_30

20. Внутренний аудит - новый механизм контроля в компании [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bakertilly.ua/ru/news/id547>

21. Внутренний аудит: учеб. пособие / под. ред. Ж. А. Кеворковой. - М.: Юнити-Дана, 2013. - 319 с.

22. Внутрішній аудит: навчальний посібник / за ред. Ю. Б. Слободяник. – Суми:ТОВ «ВПП «Фабрика друку», 2018. – 248 с.

23. Панасюк В.М., Бакум І.М. Ефективність розвитку соціальної інфраструктури регіону з орієнтацією на її пріоритетність // Бізнес Інформ. – 2017. – № 12, С. 144-147

24. Внутрішній фінансовий аудит / Ян ван Тайнен, Рудніцька Р.М., Манфред ван Кестерен, Родні Беторіна та ін. – К.: ТОВ «Європейський інститут державного управління та аудиту», 2015. – 77 с.

25. Голяш І. Прогнозний аналіз ефективності функціонування підприємства / І. Голяш, С. Романів // Економічний аналіз : зб. наук. праць. – Тернопіль : Вид-во Тернопільського НЕУ. – 2011. – Вип. 9, ч. 1. – С. 95-97

26. Голяш, І.Д., Романів, С.Р., Будник, Л.А. (2014). Проблеми організації екологічного аудиту в Україні [електронний ресурс, доступ: 2017-03-04]. Економіка та держава, 6, 65–67. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2014_6_15.

27. Газин Г. Корпоративное управление: реальное конкурентное преимущество [Электронный ресурс] / Г. Газин. – Режим доступа: <http://www.vestnikmckinsey.ru/organizational-models-and-management-systems...>

28. Гедз М. Й. Методичні основи створення внутрішньофірмових стандартів аудиторської діяльності [Електронний ресурс] / М. Й. Гедз // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. - 2015. - №

1(2). - С. 212-217. - Режим доступу:
[http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpushk_2015_1\(2\)__30](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpushk_2015_1(2)__30)

29. Гуцаленко Л. В. Внутрішній аудит у системі управління сучасного підприємства / Л. В. Гуцаленко, А. В. Романець // Формування ринкової економіки: зб. наук. пр. / ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана»; [відп. ред. О. О. Беляєв]. – Київ: КНЕУ, 2015. – Вип. 33. – С. 532-539.

30. Дем'яненко Т. Є. Теоретичні аспекти поглиблення сутності внутрішнього аудиту [Електронний ресурс] / Т. Є. Дем'яненко // Облік і фінанси. - 2016. - № 3. - С. 122-127. - Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Oif_apk_2016_3_20

33. Джигкаева А. Методика проведения аудита системы внутреннего контроля бизнес-процесса [Электронный ресурс] / А. Джигкаева. – Режим доступу:
https://www.cfin.ru/management/practice/internal_auditor_conf_7.shtml

32. Діденко С. В. Організація служби внутрішнього аудиту на підприємстві [Електронний ресурс] / С. В. Діденко, Я. О. Горбенко // Економіка і регіон. - 2016. - № 1. - С. 127-131. - Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2016_1_21

33. Дмитренко О. М. Внутрішній аудит як інструмент підвищення ефективності системи бухгалтерського обліку підприємства [Електронний ресурс] / О. М. Дмитренко // Ефективна економіка. - 2017. - № 5. – С. 25-35

34. Дорош Н. І. Оцінювання управління ризиками як функція внутрішнього ризик – орієнтованого аудиту [Електронний ресурс] / Н. І. Дорош // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. - 2017. - Вип. 5. - С. 13-21. - Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ekon_2017_5_4

35. Дорош Н. І. Внутрішній аудит витрат на виробництво [Електронний ресурс] / Н. І. Дорош, Г. В. Лясківська // Молодий вчений. - 2018. - № 3(1). - С. 346-350. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_3\(1\)__79](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_3(1)__79)

36. Інститут внутрішніх аудиторів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.iaa.org.ua/?page_id=212.
37. Как регламентировать внутренний аудит в компании [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://fd.ru/recommend/2673-kak-reglamentirovat-vnutrenniy-audit-v-kompanii?ustp=W>
38. Каменська Т. О. Планування діяльності служби внутрішнього аудиту [Електронний ресурс] / Т. О. Каменська // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». - 2017. - № 862. - С. 108-112. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPM_2017_862_17
39. Каменська Т.О. Внутрішній аудит: виникнення та розвиток [Електронний ресурс] / Т.О. Каменська // Статистика України. - 2015. - № 4. - С. 60-68. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/su_2015_4_10
40. Кодекс етики / Інститут внутрішніх аудиторів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://505748.iaa.web.hosting-test.net/wp-content/uploads/2013/10/Code-of-Ethics-Ukrainian.pdf>.
41. Крышкин О. Настольная книга по внутреннему аудиту: Риски и бизнес-процессы. - М.: АЛЬПИНА ПАБЛИШЕР, 2013. – 600 с.
42. Кузнецова С. А. Ідентифікація ризиків управлінського контролю та внутрішнього аудиту [Електронний ресурс] / С. А. Кузнецова, А. А Кузнецов // Академічний огляд. - 2015. - № 2. - С. 32-39. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ao_2015_2_5
43. Кузнецова С. Організація внутрішнього аудиту в системі управлінського контролю компанії [Електронний ресурс] / С. Кузнецова, А. Кузнецов // Бухгалтерський облік і аудит. - 2015. - № 5. - С. 19-26. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boau_2015_5_4
44. Лисецький А.С. Організація внутрішнього аудиту доходів від основної діяльності підприємств торгівлі [Електронний ресурс] / А.С. Лисецький, Г.В. Чабан // Економічний вісник університету. - 2018. - Вип.

36(1). - С. 128-138. - Режим доступу:
[http://nbuv.gov.ua/UJRN/escvu_2018_36\(1\)__17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/escvu_2018_36(1)__17)

45. Лучко М.Р. Контроль якості внутрішнього аудиту підприємств в умовах євроінтеграційних процесів [Електронний ресурс] / М.Р. Лучко, Н.М. Пилипчук // Бізнес Інформ. - 2015. - № 7. - С. 229-234. - Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2015_7_37

46. Максимова Г.В. Внутренний аудит: развитие стратегического планирования проверок [Электронный ресурс] / Г. В Максимова. - Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/vnutrenniy-audit-razvitie-strategicheskogo-planirovaniya-proverok>

47. Маліков В.В. Внутрішній аудит: аналіз проблематики та організація на підприємстві / В.В. Маліков // Проблеми економіки. – 2015. - № 2. – С. 147-152

48. Марина А.С. Внутрішній аудит в системі управління сучасними підприємствами [Електронний ресурс] / А. С. Марина, В. А. Устич // Менеджер. - 2016. - № 4. - С. 90-99. - Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzhm_2016_4_15

49. Мат Келлі Ради директорів шукають шляхи застосування руйнівних трансформацій Blockchain [Електронний ресурс] / Мат Келлі. - Режим доступу:
https://www.iaa.org.ua/wp-content/uploads/2019/03/Boards-Look-to-Harness-Blockchain-Disruption-toneTOP_translation_version_2.pdf

50. Матюшіна Ю. І. Формування системи внутрішнього аудиту на підприємстві [Електронний ресурс] / Ю. І. Матюшіна, Н. В. Сагайдак, К. С. Туржанська // Економіка і регіон. - 2015. - № 6. - С. 143-147. - Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2015_6_27

51. Мельник Н.Г. Гармонізація та інтеграція міжнародних стандартів аудиту / Н.Г. Мельник, Н.П. Михайлишин // Економіка і ринок: облік, аналіз, контроль. Випуск 13. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – С. 142-144

52. Михайлишин Н.П. Економічна експертиза достовірності фінансової звітності / Н.П. Михайлишин, Л.А. Будник // Електронне наукове фахове видання Економіка та суспільство Мукачівський державний університет. – 2018. - № 18. – С. 30-35

53. Михайлишин Н.П. Інформація як фактор ефективної діяльності підприємства в умовах ринку / Н.П. Михайлишин // Проблеми економіки України: Збірник наукових праць. Випуск 11. – Тернопіль: Карт-бланш, 2006. – С. 62-64

54. Міжнародний стандарт аудиту 610 (переглянутий в 2013 р.) «Використання роботи внутрішніх аудиторів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.apu.net.ua/attachments/article/1151/2017_

55. Міжнародні стандарти професійної практики внутрішнього аудиту (стандарти) / редакція 2017 року / Інститут внутрішніх аудиторів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.iiia.org.ua/wp-content/uploads/2013/08/IPPF-Standards-2017-Ukrainian.pdf>.

56. Назаренко Т.П. Особливості організації служби внутрішнього аудиту на підприємстві [Електронний ресурс] / Т.П. Назаренко, Л.В. Сергієнко - Бердюкова // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. - 2015. - Вип. 1. - С. 325-340. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ptmbo_2015_1_23

57. Назарова К.О. Проблемні питання оцінки ефективності синергії внутрішнього та зовнішнього аудиту [Електронний ресурс] / К.О. Назарова // Економічний простір. - 2015. - № 95. - С. 231-242. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2015_95_25

58. Нгуен Тхи Вьет Ле Развитие методики внутреннего аудита на основе риск-ориентированного подхода в коммерческих организациях [Электронный ресурс] / Нгуен Тхи Вьет Ле. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-metodiki-vnutrennego-audita-na-osnove...>

59. Не сходит с правильного курса. Как преодолеть период коренных перемен. Исследование современного состояния профессии внутреннего аудитора за 2017 год [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.pwc.ru/riskassurance

60. Немченко В.В. Практичний курс внутрішнього аудиту: підручник / Немченко В.В., Хомутенко В.П., Хомутенко А.В.; за ред. В.В. Немченко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.

61. Организация внутреннего аудита [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://center-yf.ru/data/Buhgalteru/organizaciya-vnutrennego-audita.php>

62. Пантелеєв В. П. Внутрішній аудит: навч. посіб. / В. П. Пантелеєв, М. Д. Корінько; [за ред. В. О. Шевчука]. – К.: Державна академія статистики, обліку та аудиту, Держкомстат України. 2006. – 247 с.

63. Петухова Т. О. Теоретичні основи розвитку внутрішнього аудиту підприємств [Електронний ресурс] / Т. О. Петухова, А. Є. Шамрай // Вісник економіки транспорту і промисловості. - 2018. - № 62. - С. 196-204. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2018_62_27

64. Положення «Про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації», затверджений Наказом Міністерства фінансів України та Фонду державного майна України від 26.01.2001 р. № 49/121

65. Пономарьова Н.А. Внутрішній аудит: сутність та значення у діяльності суб'єктів господарювання [Електронний ресурс] / Н.А. Пономарьова, О.І. Лоїк // Молодий вчений. - 2016. - № 6. - С. 85-88. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_6_24

66. Проскуріна Н.М. Організаційно-методичні підходи до використання роботи внутрішніх аудиторів при аудиті фінансової звітності [Електронний ресурс] / Н. М. Проскуріна // Науковий вісник Ужгородського університету. - 2015. - Вип. 1(2). - С. 331-338. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuues_2015_1\(2\)__69](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuues_2015_1(2)__69)

67. Пушкар М.С. Внутрішній аудит: підручник / М.С. Пушкар, В.З. Семанюк. – Тернопіль: ТНЕУ, 2014. – 236 с.

68. Разборська О. О. Внутрішній аудит оцінки якості прийняття управлінських рішень: поняття, призначення та роль в системі управління підприємством [Електронний ресурс] / О.О. Разборська, Л.О. Мошура // *Финансы, учет, банки.* - 2017. - Вып. 1. - С. 146-153. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fub_2017_1_18

69. Романів С.Р. Теоретичні засади функціонування комп'ютерного аудиту в Україні / С.Р. Романів, Н.П. Михайлишин // *Глобальні та національні проблеми економіки.* – Миколаїв: Миколаївський національний університет ім. В.О. Сухомлинського. – 2016. - №10. – С. 985 – 990

70. Рудницький В.С. Внутрішній аудит: Методологія, організація: монографія / В. Рудницький, - Тернопіль: Економічна думка, 2000. - 104 с.

71. Рух з інноваційною швидкістю. Дослідження сучасного стану професії внутрішнього аудитора за 2018 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2018/internal-audit-transformation-study.html>

72. Сапоговська О.В. Внутрішній аудит оцінки та управління проектними ризиками [Електронний ресурс] / О.В. Сапоговська // *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка.* - 2015. - Вип. 1(2). - С. 386-388. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuues_2015_1\(2\)__78](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuues_2015_1(2)__78)

73. Саченко С.І. Внутрішньогосподарський контроль у системі управління виробничими витратами // *Науковий журнал ТДЕУ: Випуск 12/ матеріали Міжнародної науково – практичної Конференції(15-16 грудня 2005 р.).* – С. 270-272

74. Саченко С.І. Облік і внутрішньогосподарський контроль виробничих витрат на хлібопекарних підприємствах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит» / С.І. Саченко. – Тернопіль, 2006. – 20 с.

75. Семанюк В.З. Інформаційне поле підприємства як базове поняття облікової науки / В.З. Семанюк // Удосконалення обліку, контролю, аудиту, аналізу та оподаткування в сучасних умовах інтеграційних процесів у світовій економіці: тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 18 - 19 квітня 2018 р.). Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2018. - С. 119 – 122.

76. Семанюк В.З. Теоретична концептуалізація ризику в обліково-аналітичній системі підприємства. Проблеми і перспективи розвитку статистики, аудиту та економічного аналізу: монографія; за ред. д.е.н., проф. В.А. Дерія. - Тернопіль: Крок, 2016. - С.238–276.

77. Семанюк В.З. Ускладнення інформаційного середовища підприємств в новій економічній формації / В.З. Семанюк [Електронний ресурс] // Глобальні та національні проблеми економіки : електрон. наук. фахове вид. 2016. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/issue-13-2016/21-vipusk-13-zhovten-2016-r/2488-semanyuk-v-z-uskladnennya-informatsijnogo-seredovishcha-pidpriemstv>

78. Сизов А. І. Механізм організації та проведення внутрішнього аудиту в Україні [Електронний ресурс] / А. І. Сизов, О. В. Шрамко, В. Л. Паскевич // Міжнародний науковий журнал. - 2016. - № 5(3). - С. 85-92. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2016_5\(3\)__24](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2016_5(3)__24)

79. Скаско О. І. Завдання, методи внутрішнього аудиту діяльності суб'єктів [Електронний ресурс] / О. І. Скаско // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. - 2016. - Вип. 2. - С. 141-145. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2016_2_30

80. Скриньковський Р. М. Внутрішній аудит системи корпоративного управління та діагностика ринкової вартості підприємства [Електронний ресурс] / Р. М. Скриньковський, Т. Б. Процюк, Н. Р. Костюк // Бізнес Інформ. - 2015. - № 9. - С. 180-187. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2015_9_29

81. Сметанко О. В. Розвиток методології внутрішнього аудиту [Електронний ресурс] / О. В. Сметанко // Актуальні проблеми економіки. - 2015. - № 4. - С. 389-398. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2015_4_49

82. Солодка Н. В. Концептуальний зміст обліку і внутрішнього аудиту внутрішньогрупових операцій в корпоративному управлінні [Електронний ресурс] / Н. В. Солодка // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Економічні науки. - 2017. - № 6. - С. 14-19. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2017_6_4

83. Сонин А. Внутренний аудит успешной компании [Электронный ресурс] / А. Сонин. – Режим доступа: www.iiaru.ru/inner_auditor/publications/articles/testovyy-razdel/a-sonin-vnutrenniy...

84. Сонин А. Роль внутреннего аудита в корпоративном управлении [Электронный ресурс] / А. Сонин. – Режим доступа: <https://www.cfin.ru/press/zhuk/2004-12/15.shtml>

85. Сонин А. Тренды в развитии внутреннего аудита [Электронный ресурс] / А. Сонин. – Режим доступа: <https://www.audit-it.ru/articles/audit/a105/969382.html>

86. Сонин А.В. Зачем компании нужен внутренний аудит? [Электронный ресурс] / А.В. Сонин. - Режим доступа: http://www.iiaru.ru/publication/member_articles/sonin2/

87. Соснова К.Н. Современные тенденции корпоративного управления: риск-ориентированный подход к внутреннему аудиту и контролю [Электронный ресурс]: презентация / К. Н. Соснова. - Режим доступа : <http://rpp.nashaucheba.ru/docs/index-8610.html/>.

88. Столярчук Н. М. Об'єкти обліку і внутрішнього аудиту інноваційної діяльності [Електронний ресурс] / Н. М. Столярчук // Економіка АПК. - 2018. - № 7. - С. 55-63. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2018_7_8

89. Фільштейн Л. М. Основні аспекти внутрішнього аудиту як складової системи аудиту [Електронний ресурс] / Л. М. Фільштейн, Ю. А. Бондар // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. - 2015. - Вип. 28. - С. 118-130. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2015_28_15

90. Холод К. Ю. Практичні аспекти моніторингу діяльності внутрішніх аудиторів підприємства [Електронний ресурс] / К.Ю. Холод, О.О. Федорак, О.О. Тімошин // Рейковий рухомий склад. - 2018. - Вип. 16. - С. 4-10. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/geruck_2018_16_3

91. Хома Д.М. Внутрішній аудит: конспект лекцій / Д.М. Хома.- Хмельницький, 2010.-173 с.

92. Цебеня Р.Л. Особливості організації внутрішнього аудиту підприємств України в сучасних умовах [Електронний ресурс] / Р.Л. Цебеня, А.Ф. Гуменюк // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. - 2015. - № 5(1). - С. 225-228. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2015_5\(1\)__48](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2015_5(1)__48)

93. Чуєнков А.Є. Сутність та організація служби внутрішнього аудиту / А.Є. Чуєнков // Економічний часопис-XXI. - 2010. - № 7-8. - С. 38-42

94. Шалімова Н.С. Етика внутрішнього аудитора: вимоги та підходи щодо забезпечення її дотримання [Електронний ресурс] / Н.С. Шалімова // Економіка. Фінанси. Право. - 2015. - № 7(2). - С. 20-25. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2015_7\(2\)__6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2015_7(2)__6)

95. Шевчук В. Р. Організаційні аспекти впровадження аутсорсингу внутрішнього аудиту в Україні [Електронний ресурс] / В.Р. Шевчук, В.Є. Кондратьєва // Проблеми і перспективи економіки та управління. - 2015. - № 4. - С. 370-376. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prpeu_2015_4_53

96. Шестерняк М. М. Контроль як економічна категорія / М. М. Шестерняк // Система контролю: актуальні проблеми науки і практики [Текст]: матеріали інтернет-конференції, (м. Тернопіль, 31 січня 2013 р.) /

Тернопільський національний економічний університет – Тернопіль, 2013. – 84 с., С. 74-79.

97. Adamyk O. Audit of Accounting Staff in Computer-Based Environment // Economic and social development of Ukraine in XXI century: national vision and globalization challenges: Collection of scientific articles/ – Draft2Digital Publishing House, 2017. – 185 p. ISBN 978-0-692-87589-6. – P. 152-153.

98. Adamyk B., Skirka A., Snihur K. and Adamyk O., "Analysis of Trust in Ukrainian banks based on Machine Learning Algorithms," *2019 9th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (ACIT)*, Ceske Budejovice, Czech Republic, 2019, pp. 234-239.

99. Golyash I., S. Sachenko, S. Rippa. (2011), "Improving the information security audit of enterprise using XML technologies", Proceedings of the 6th IEEE International Conference on Intelligent Data Acquisition and Advanced Computing Systems: Technology and Applications, Prague, Czech Republic, 15-17 September 2011, pp. 795-798.

100. Panasyuk V., Chereschnyuk, O., Sachenko S., Banasik A., Golyash I. Fuzzy-multiple Approach in Choosing the Optimal Term for Implementing the Innovative Project // Proceedings of 8th IEEE International Conference on Intelligent Data Acquisition and Advanced Computing Systems: Technology and Applications, Bucharest, Romania, 2017

101. Panasyuk V., Sachenko S., Golyash I. The performance audit of a corporate website as a tool for its internet marketing strategy // «EUREKA: Social and Humanities». – 2017. – С. 57-66